

Львівський юридичний інститут
МВС України

П. Ф. Гураль , О. З. Панкевич

ІНСТИТУТ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ОСОБИ
У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Частина 1.
ГРОМАДЯНСТВО
У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Навчально-методичні матеріали

Львів – 2005

Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського юридичного інституту МВС України (протокол № 11 від 6 липня 2005 р.).

Рецензенти:

Бориславський Л. В. – завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук, доцент;

Кельман М. С. – професор кафедри теорії, історії держави і права Львівського юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Гураль П. Ф., Панкевич О. З.

Інститут конституційно-правового статусу особи у зарубіжних країнах. Частина 1: Громадянство у зарубіжних країнах: Навчально-методичні матеріали. – Львів: Львівський юридичний інститут МВС України. – 2005. – 96 с.

© Львівський юридичний інститут МВС України

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Одним із центральних, „генеральних” інститутів конституційного (державного) права кожної сучасної демократичної, цивілізованої країни є інститут конституційно-правового статусу особи.

У конституційному праві зарубіжних країн склалися чотири різні підходи до проблеми правового статусу людини і громадянина. Перша модель – *ліберальна* (у своїй основі західна) робить акцент у конституційному законодавстві на тій групі прав, які насамперед стосуються автономії особи (людини). У даній моделі обмеження, які покладаються на людину (громадянина) при здійсненні нею своїх прав, пов’язані головним чином з питаннями забезпечення суспільної моралі, публічного порядку, запобігання насильства, припинення зловживання правами. Всі вони точно зафіксовані в законодавстві. Інколи в літературі таку модель характеризують як індивідуалістичну модель правового статусу людини. Вона сприйнята в розвинутих державах, в обмеженому вигляді в багатьох країнах, що розвиваються, запроваджується з деякими особливостями в постсоціалістичних державах.

Другий підхід до проблеми правового статусу людини і громадянина пов’язаний з марксистсько-ленінською концепцією і тепер характерний для конституційного права В’єтнаму, Китаю, КНДР, Куби. В своїй основі це *колективістський* підхід і побудований на пріоритеті колективу (суспільства, класу, об’єднання) стосовно особи, на обмеження прав людини "в інтересах суспільства". В конституціях соціалістичних держав головними (основними) вважаються соціально-економічні права (на працю, освіту, охорону здоров’я тощо). В Основному законі КНР, наприклад, політичні права у найбільш повному обсязі (у першу чергу виборчі) надаються тільки трудящим громадянам. При такому підході в конституціях, як правило, закріплюється великий перелік обов’язків громадян перед суспільством, деякі з яких мають моральний характер (наприклад, обов’язок дотриматися правил соціалістичного співжиття).

Третій підхід до правового статусу людини і громадянина характерний для мусульманських країн. І хоча в сучасних конституціях він отримав не досить помітне словесне, але принципове за своєю суттю вираження. Зокрема, коли йдеться про здійснення принципу рівності, в конституціях робиться відповідне застереження щодо рівності за шари́атом. Це, звичайно, тягне за собою позбавлення жінок низки політичних і цивільних прав. Акцент у правовому регулюванні переноситься

не на права, а на обов'язки перед Аллахом, перед громадою правомірних мусульман.

Свій підхід до правового статусу людини і громадянина склався в деяких країнах Тропічної Африки, Океанії, частково в окремих державах Азії та Латинської Америки. Сутність його полягає в тому, що людина розглядається як невід'ємна "клітина" племені, її права реалізуються тут колективно і в колективі. Навіть особисті питання (наприклад, питання шлюбу) вирішуються за участю вождів племені. І хоча у конституціях містяться ті ж переліки прав і свобод, які традиційні для світової спільноти, все ж у законодавстві можна виявити відгомін звичаєвого права. Так, в основних законах Ботсвани і Соломонових Островів у парламентах є палати вождів; у Конституції Бразилії говориться про права індіанських племен та інших аборигенів; у Західному Самоа голова сім'ї (айгі) голосує на виборах за всіх своїх домочадців¹.

Водночас варто підкреслити, що на сучасному етапі у конституційному розвитку усіх країн щодо питання про правовий статус людини і громадянина спостерігається процес уніфікації.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених цьому інституту, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, одностайної позиції щодо багатьох питань до сьогоднішнього дня не існує. Насамперед це стосується проблеми визначення та співвідношення понять „правовий статус особи”, „конституційний статус людини і громадянина” і „конституційно-правовий статус”. Не досягнуто згоди вчених і щодо елементів, які мають входити до складу цих статусів.

На думку професора П. М. Рабіновича, **правовий статус особи** – це комплекс її суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. При цьому правовий статус може бути загальним, спеціальним та індивідуальним. **Загальний правовий статус** складається з основних (конституційних) прав і обов'язків громадянина. Він характеризує загальні й рівні можливості, вихідні позиції всіх тих людей, які є громадянами даної держави. **Спеціальний правовий статус** складається з особливих, своєрідних (додаткових) прав і обов'язків певної групи суб'єктів, наприклад, студентів, пенсіонерів, військово-службовців. **Індивідуальний правовий статус** складається з прав та обов'язків окремої, персоніфікованої особи, які вона має на даний час².

В. Ф. Погорілко розуміє конституційний статус (від лат. status – становище) як статус суб'єкта права, визначений і гарантований Кон-

¹ *Георгіца А. З.* Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль: Астон, 2003. – С. 88–89.

² *Рабінович П. Ф.* Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – 5-е видання. – К.: Атіка, 2001. – С. 80.

ституцією країни. Конституційний статус має пріоритетний характер щодо правового статусу, який визначається законами та підзаконними актами. Основними ж складовими конституційного статусу є конституційні принципи, правосуб'єктність, компетенція, функції, повноваження, конституційні права, свободи та обов'язки, конституційні гарантії³.

В. М. Шаповал зазначає: „Становище індивіда в суспільстві, відображене в основному законі, визначається як конституційний статус особи. Його зміст насамперед виявляється в інституті громадянства, принципах і власне конституційних правах і свободах”⁴.

На думку В.Князева, конституційний статус людини і громадянина – це сукупність закріплених у конституції держави їх прав, свобод та обов'язків і гарантії повної та безперешкодної реалізації останніх⁵. При цьому він вважає, що наявність чи відсутність громадянства не тягне за собою наявності чи відсутності правового статусу особи як такого, а лише впливає на кількість прав і обов'язків, які поширюються на дану особу. Тому громадянство не є елементом, складовою частиною правового статусу особи, а певним політико-юридичним станом, передумовою існування в індивіда правового статусу громадянина конкретної держави у повному обсязі⁶. Віддаючи належне оригінальності такого підходу, вважаємо його недостатньо обґрунтованим і некоректним.

Слід погодитися з російською дослідницею Н. А. Богдановою у тому, що конституційно-правовий статус є ширшим поняттям, ніж конституційний статус. Перший включає норми не лише конституції, але й інших джерел конституційного права. Цей статус є різноманітним і змістовним, таким, що враховує родові ознаки суб'єкта, і тому йому не притаманні однотипність та уніфікація⁷.

Н. Г. Шукліна під конституційно-правовим статусом особи розуміє загальні, основоположні начала, за допомогою яких у конституції визначаються основні права, свободи і обов'язки людини й громадянина, а також гарантії їх здійснення, тобто можливість мати, володіти, користуватися і розпоряджатися економічними, політичними,

³ *Погорілко В. Ф.* Конституційний статус // Юридична енциклопедія: В 6 т. – Т. 3: К – М. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – С. 281.

⁴ *Шаповал В.М.* Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – К.: АртЕк, Вища шк., 1997. – С. 102.

⁵ *Князев В.* Поняття та елементи конституційного статусу людини і громадянина в Україні // Право України. – 1998. – №12. – С. 30.

⁶ Там само. – С. 29.

⁷ *Богданова Н. А.* Категорія статусу в конституційному праві // Вестник Московського університету. Сер. 11. Право. – 1998. – № 3. – С. 4–5.

культурними та іншими соціальними цінностями, благами; користуватися свободою дій і поведінки в межах конституції та інших законів⁸.

У довіднику, виданому за редакцією російського науковця В. І. Лафитського, конституційно-правовий статус людини визначається як сукупність гарантованих конституцією прав і свобод, а також встановлених конституцією обов'язків людини. Основними принципами цього статусу в сучасних демократичних країнах є: невідчужуваність прав і свобод людини, свобода особи у здійсненні належних їй прав і свобод, гарантованість цих прав та свобод, рівноправність, єдність та взаємозв'язок прав, свобод та обов'язків людини⁹.

До структури конституційно-правового статусу особи як інтегративного поняття, на думку Ю. М. Тодики та О. Ю. Тодики, входять: а) правові норми, що визначають статус (йдеться про норми конституційного та поточного законодавства); б) основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки; в) правосуб'єктність, включаючи правосдатність та дієздатність; г) правові принципи; г) громадянство; д) гарантії прав і свобод; е) юридична відповідальність; є) правовідносини загального (статусного) типу¹⁰.

А. З. Георгіца до структури конституційного (конституційно-правового) статусу людини і громадянина відносить такі компоненти, як: 1) громадянство; 2) основні права, свободи та обов'язки; 3) правові принципи; 4) гарантії правового статусу, з-поміж яких особливе значення має юридична відповідальність¹¹.

Отже, короткий аналіз сучасних наукових позицій щодо проблеми структурного складу поняття „конституційного (конституційно-правового) статусу людини і громадянина” свідчить про те, що найважливішими елементами цього поняття є 1) інститут громадянства та 2) основні права, свободи й обов'язки. Виходячи з цього, авторам даної праці видається логічним зосередити увагу на розгляді саме цих двох складових і присвятити першу частину нашого посібника питанням, пов'язаним із громадянством, а другу частину – правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина у зарубіжних країнах.

⁸ Шукліна Н. Г. Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні // Конституційне право України: Підручник / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Наук. думка, 1999. – С. 203–204.

⁹ Конституционное (государственное) право: Справочник / Под ред. В.И. Лафитского. – М.: Юристъ, 1995. – С. 68.

¹⁰ Тодыка Ю. Н., Тодыка О. Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. – К.: Ін Юре, 2004. – С. 153.

¹¹ Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник. – Тернопіль : Астон , 2003. – С. 88.

ГРОМАДЯНСТВО У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПОНЯТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

Поняття громадянства відоме давно. В нього вкладали і вкладають різний зміст. У початковому сенсі громадянином була і є особа, котра має постійний зв'язок з відповідною державою. Вона є частиною цієї держави, і зв'язана з нею тісними взаємовідносинами. Термін „громадянин” відомий у стародавньому Римі і в такому ж контексті зустрічається навіть у Біблії, адже Апостол Павло був римським громадянином. Коли йому загрожувало тілесне покарання, він заявив, що є римським громадянином і його не можна карати таким чином.

У деяких зарубіжних країнах поняття громадянства, як правило, відповідає терміну „підданство”. У ряді випадків ці два терміни вживаються як синоніми, але це не тотожні поняття.

Поняття „підданий” – це термін періоду абсолютизму, із феодальних часів, коли людина була підданою феодала (так званого сюзерена). Підданство означало знаходження „під даниною”, обов'язок виплачувати данину. В даному випадку це українське слово, але воно має синоніми майже в усіх мовах, оскільки загальнослов'янське поняття „громадянин” утворене від слов'янського кореня, присутнє у всіх слов'янських мовах. В одного і другого слова є паралелі і в неслов'янських мовах. Наприклад, французькою підданий – „sujet”, підданство – „sujétion”, англійською підданий „subject”. А „громадянство” звучить по-іншому: наприклад, французькою – „citoyennet”, а громадянин – „citoyen”.

Однак яких би термінів у різних мовах не існувало б, у будь-якому випадку виявляються два підходи. Поняття „підданство” спочатку означало феодальну залежність, а поняття „громадянство” означало і означає рівність всіх носіїв цього юридичного статусу перед законом.

Поняття „підданство” – феодальний термін; поняття „громадянство” виникло в епоху французької буржуазної революції і поширилося на всі демократичні країни. Тобто те, що стояло за цим поняттям переросло своє буквальне значення („городянин”), і почало означати рівність перед законом. Цей сенс підкреслювався і тоді, коли французький король постав перед революційним судом. Вирок звучав так: „Громадянин Бурбон засуджений до смертної кари за порушення прав і свобод французьких громадян”. Таким чином, сучасне розуміння

поняття громадянства є таким, що народилося в епоху буржуазних революцій і було викарбовано на їх прапорах¹².

Потрібно відзначити, що в даний час поняття „громадянство” і „підданство” практично не відрізняються. Залишилась лише деяка традиція, яка зводиться до того, що в країнах, де форма правління республіканська, застосовується термін „громадянство”, а в тих країнах, де форма правління монархічна, і глава держави монарх, застосовується термін „підданство”.

Як же визначається сучасне поняття „громадянства”? У зарубіжній літературі ще 20 років тому точилися наукові суперечки щодо поняття громадянства. Так, одна група вчених вважала, що громадянство – це зв'язок особи з відповідною державою. Друга група твердила, що це приналежність особи до держави. Третя вважала, що громадянство – це є обов'язковий зв'язок з державою, оскільки, якщо не буде зв'язку, то не буде приналежності, а якщо не буде приналежності, то не буде й зв'язку. Суперечки вчених давно закінчились, проте якщо звернутись до підручників і наукових статей 70-х років минулого століття, то можна зробити висновок, що це була серйозна наукова проблема¹³.

Як же в даний час визначають поняття громадянства?

На думку П. М. Рабіновича, громадянство – соціально-правова (юридична) властивість людини, що полягає у передбаченому законом її зв'язку з даною державою, який зумовлює їхні взаємні юридичні права й обов'язки¹⁴.

Автори російського підручника з Конституційного (державного) права зарубіжних країн, виданого під керівництвом професора Б. А. Страшуна, громадянство визначають як стійкий правовий зв'язок людини зі своєю державою, що обумовлює взаємні права і обов'язки громадян і держави у випадках, вказаних у законі.

Вони також звертали увагу і на той факт, що закон СРСР про громадянство СРСР 1990 р. визначав громадянство як політико-правовий зв'язок громадянина з державою і підкреслюють, що це був явний рудимент тоталітаризму. Виходить, що якщо людина перебуває у політичній опозиції до держави або, точніше, до її керівних кіл, не поділяючи їхньої політики, то вона ніби вже не є громадянином. На цьому, зокрема, будувалась існуюча до середини 80-х років ХХ ст.

¹² Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 247–248.

¹³ Там само. – С. 249.

¹⁴ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – 5-е видання. – К.: Атіка, 2001. – С. 81.

антидемократична практика позбавлення громадянства і висилки "дисидентів", оскільки їх важко було звинуватити у скоєнні злочину. В дійсності ж громадянство – саме правовий, а в жодному випадку не політичний зв'язок людини з державою¹⁵.

У деяких країнах поняття громадянства позначається двома термінами, один з яких вказує на приналежність особи до даної держави, а інший – на його становище як учасника держави. Німецькою мовою це відповідає терміну „Staatsangehörigkeit” (буквально „державна приналежність”) і „Bürgerchaft” (буквально „громадянство”), польською – „przunależność”, „państwowa” і „obywatelstwo”.

Професор В. М. Шаповал вважає, що поняття державної приналежності є ширшим за громадянство. Законодавство може визначити різні рівні такої належності, віднесені до різних категорій населення. Це, зокрема, має місце у Великобританії щодо населення її нинішніх і колишніх залежних територій, яке з тих чи інших причин зберегло відповідний правовий зв'язок. Разом з цим для повноправних громадян державна приналежність не створює додаткових прав і обов'язків. У цьому випадку зміст понять державної приналежності і громадянства збігаються.

Подібний дуалізм стану громадянства, на думку професора В. М. Шаповала, відомий праву розвинутих країн, хоч у теорії терміни „громадянство” і „державна приналежність” розрізняють не завжди. У будь-якому випадку зміст цих термінів пов'язаний з юридично встановленими правами і обов'язками, з певним співвідношенням між особою і державою, яке в конкретних випадках може бути різним. Водночас треба підкреслити, що для визначення самої суті громадянства важливим є не тільки сполучення прав і обов'язків особи і держави, а й наявність у особи (громадянина) окремих, конкретних прав, якими є політичні права і передусім виборче право. Останнє довгий час взагалі розглядалось як своєрідна ознака наявності стану громадянства¹⁶.

В кожній країні поняття громадянства має свої особливості. Наприклад, Конституція Мексики (ст. 30) говорить про порядок набуття мексиканської „національності”, а згідно ст. 34 „громадянами Республіки є чоловіки і жінки, котрі є мексиканцями, крім того відповідають таким вимогам: 1. Досягли вісімнадцятирічного віку; 2. Ведуть гідний спосіб життя.”

¹⁵ Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: В 4 т. / Под ред. Б. А. Страшуна. – М.: БЕК, 1995. – Т. 1–2. – С. 125.

¹⁶ Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник. – К.: АртЕк, Вища шк., 1997. – С. 103.

Таким чином хоч „мексиканець” означає приналежність не до етносу, а до держави, проте не всі „мексиканці” є „громадянами”. Втрата „національності” тягне втрату „громадянства”, але не навпаки: можна втратити „громадянство”, залишаючись „мексиканцем”.

Характеризуючи поняття громадянства, слід також вказати на сталість відповідного правового зв'язку, що виникає між особою і державою. Така сталість існує у просторі й у часі. У просторі вона насамперед виявляється в тому, що стан громадянства зберігається за особою і в разі виїзду її за кордон. Разом з тим деякі зумовлені цим станом права і обов'язки особи під час її перебування за кордоном фактично не реалізуються. Це не означає, однак, що особа втратила такі права. Окремі ж права та обов'язки особи реалізуються саме під час її перебування за кордоном.

Сталість громадянства виявляється в його безперервності. Безперервність громадянства означає його наявність з моменту набуття і до моменту припинення. Зміст стану громадянства – рухомий і залежить від змісту відповідного законодавства, хоча сам стан при цьому залишається незмінним. Разом з тим ця незмінність не означає нерозривності громадянства. Сталість громадянства є головною ознакою, яка відрізняє його від правових зв'язків, що виникають між державою та іноземцями, які постійно або тимчасово мешкають на її території.

Ознакою громадянства вважається також й те, що воно ґрунтується на фактичному зв'язку особи і держави. Однак ця ознака не має абсолютного значення. Наявність у особи фактичного зв'язку з державою не завжди свідчить про те, що вона має громадянство. З іншого боку, існують випадки, коли громадянин втрачає зв'язок зі своєю державою, але зберігає громадянство.

Громадянство є базою правового становища людини в державі, одночасно воно є об'єктом одного з найважливіших його прав. Саме громадянство надає людині можливість повною мірою реалізувати свої різноманітні права і свободи, включаючи участь в управлінні, і разом з цим повною мірою тягне виконання обов'язків стосовно відношення до держави, включаючи її захист. Громадянство створює у правовому становищі людини ясність і визначеність. Правом людини є також і зміна громадянства.

Інститут громадянства включає і норми, що регулюють правове становище іноземних громадян, осіб без громадянства (апатридів), біженців, з ним тісно пов'язано надання притулку, видача людини іншій державі (екстрадиція), можливість висилки з країни.

У державах з унітарною формою державного устрою існує єдине громадянство, у більшості федеративних держав – подвійне громадянство.

Кожна людина вважається громадянином союзу і одночасно – суб'єкта федерації (землі, штату, провінції, кантону тощо). Практичне значення такого становища обумовлено тим, що у федеративних державах існує розподіл компетенції між союзом і суб'єктами федерації, внаслідок чого мають місце деякі відмінності в правових нормах між суб'єктами однієї і тієї ж федерації (наприклад, у визначенні підсудності, сфери дії податкового, кримінального, сімейного законодавства і т.д.).

Суттєвою новелою останнього часу є становлення громадянства Європейського Союзу, котре поширюється на всіх громадян держав-членів ЄС і сприяє розширенню їх прав і свобод. Проте це не відміння пріоритет національного громадянства.

НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

Сутність конституційно-правового інституту громадянства виявляється при аналізі відповідного законодавства. Деякі конституції і закони про громадянство визначають порядок набуття громадянства. У світі існує ряд способів набуття громадянства. В літературі часто визначають два основних способи, крім ще декількох неосновних.

Перший спосіб набуття громадянства дістав латинську назву „*filialia*”, що означає набуття громадянства за народженням. Є два різновиди набуття громадянства за народженням. Громадянство за народженням, як визначили ще давньоримські юристи, може бути встановлено „за правом ґрунту” („*ius soli*”) і „за правом крові” („*ius sanguinis*”). Громадянство за правом ґрунту означає, що дитина, народжена на конкретній території, набуває громадянство тої держави, на території якої вона народилася. Громадянство по крові означає, що дитина, яка народилася у громадян даної держави, набуває громадянство своїх батьків, тобто, вона набуває його разом з кров'ю своїх батьків. У сучасному світі є поширеним набуття громадянства за правом крові (Франція, Німеччина, Італія та ін.). В деяких країнах (Латинська Америка) є право набуття громадянства за правом ґрунту. А в більшості країн застосовується „змішаний принцип” – і право крові, і право ґрунту.

В законодавстві Сполучених Штатів Америки громадянством за народженням визнається народження на території США, йому надається першість. Якщо американська дитина народиться в Парижі і його американські батьки будуть там, він визнається громадянином США, але американським президентом він стати не може. А тому багато американських матерів, які перебувають за кордоном, і відчувають наближен-

ня пологів, намагаються швидше повернутися у США (про всяк випадок: бо, можливо, майбутня дитина захоче стати президентом!)¹⁷.

Громадянство за народженням має таку відмінну ознаку, суть якої полягає в тому, що це набуття громадянства відбувається поза проханням того, хто його одержує. Це завжди набуття громадянства дитиною без її бажання.

Перевага того чи іншого принципу набуття громадянства (права крові чи права ґрунту) обумовлюється політикою держави у демографічній сфері. Якщо держава зацікавлена у швидкому рості свого населення, вона може повною мірою ввести обидва ці принципи. Прикладом може служити така країна, як Мексика. Конституція Мексики (ст. 30) закріплює, що „мексиканцями від народження є: 1) діти, що народилися на території Республіки, незалежно якої національності (тобто громадянства) були їх батьки; 2) діти, які народилися за кордоном від батьків-мексиканців; 3) діти, які народилися на мексиканському військовому або торговельному кораблі або в літаку”.

У законодавстві зарубіжних країн частіше превалює один з принципів, а другий його доповнює. Наприклад, згідно параграфів 7 і 8 Федерального закону про австрійське громадянство 1965 р., діти, які народилися в шлюбі, набувають громадянство Австрії, якщо хоча б один із батьків є австрійським громадянином, а позашлюбні діти — якщо таке громадянство є у матері.

Австрійськими громадянами, доки не доведено зворотне, вважаються діти, знайдені на території Республіки у віці менше шести місяців. Тут, таким чином, превалює „право крові”, а „право ґрунту” доповнює його лише в одному відповідному випадку.

Другий спосіб, що дістав назву натуралізація, відрізняється від набуття громадянства за народженням тим, що доросла особа свідомо хоче набути громадянство іншої держави. Цей спосіб завжди пов’язаний з явним і юридично виявленим бажанням особи набути громадянство тієї країни, на території котрої вона проживає. Натуралізація може бути надана особі, яка про це просить, але може бути й не надана. Все залежить від правил, від законодавства держави, котре регулює натуралізацію. Необхідно зауважити, що громадяни натуралізовані мають дещо інший статус, ніж громадяни за народженням.

Наприклад, у США громадяни поділяються на дві групи: за народженням і натуралізовані. Натуралізовані громадяни мають деякі правові обмеження, зокрема, декілька років після натуралізації.

¹⁷ Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 249–250.

Відповідно до Конституції США у Палату Представників може бути обрана особа, якщо вона була не менше семи років після натуралізації громадянином США. Недостатньо набути громадянство, щоб одержати всі права і свободи. Потрібні додаткові умови, в даному випадку – ценз проживання. Щодо можливості стати сенатором, тобто членом Верхньої палати, то тут потрібно, щоб новий громадянин не менше дев'яти років був громадянином США. Крім цього, звичайного громадянина ніхто не може позбавити громадянства, що б він не скоював, а натуралізованого громадянина відповідні органи США у виняткових випадках, за проступки, що ганьблять звання громадянина США, можуть позбавити громадянства і вислати з країни. Таких випадків у США за всю історію ще не було, однак, оскільки є таке право, то може бути можливість його реалізувати.

Натуралізація як спосіб набуття громадянства, як правило, індивідуальна. Іноземець подає особисте прохання про набуття громадянства, це прохання розглядається компетентними органами і або задовольняється, або йому відмовляється у набутті громадянства. У деяких випадках буває групова натуралізація.

Умови натуралізації. Надання громадянства шляхом натуралізації пов'язано з низкою умов. Натуралізуватися, тобто, стати громадянином будь-якої держави, особливо високорозвинутої, як правило, досить складно. Ці ускладнення проводяться свідомо, з тим, щоб уберегти свою країну від небажаних елементів.

Наприклад, згідно законодавства США є п'ять основних умов для набуття американського громадянства. *Перша* – найбільш формальна, це *укорінення*, тобто, необхідність п'яти років на законних підставах проживати на території США і бути законним іммігрантом, тобто, в'їхати в країну на постійне місце проживання за імміграційною візою.

Друга умова – добре володіти англійською мовою. Знання мови зводиться до можливості відповідати на питання, заповнювати анкету і т.п. До недавнього часу цього прискіпливо не перевіряли, проте людина повинна вміти спілкуватися і самостійно вступати в контакт з тими чиновниками, котрі будуть вирішувати її долю. Крім цього, є ще *дві умови*: „не бути ворогом існуючого ладу” і „відмовитися від вірності своїй державі”. Останні дві умови визначаються і долаються одним способом: при прийомі до громадянства людина дає клятву вірності США, тим самим відмовляючись від своєї колишньої держави. Є ще одна, *п'ята вимога*, котра рідко афішується, однак в анкетах майбутнього громадянина вона є – віросповідання. Існує такий порядок, згідно з яким атеїсти (безбожники) громадянства США не одержують. Не

випадково у всіх громадських місцях і навіть на грошах в США пишеться гасло: „В Бога ми віримо” („In God we trust”). А тому атеїстів у громадянство США не приймають¹⁸.

Законодавство різних зарубіжних країн має свої особливості щодо натуралізації. Зокрема, законодавство про громадянство встановлює різні строки укорінення. Звичайним є п'ятирічний термін, хоча в деяких країнах він сягає десяти років (Бельгія, Іспанія). У Скандинавських країнах строк укорінення визначений у сім років. З іншого боку, в Латиноамериканських країнах цей термін дорівнює двом рокам. Водночас у більшості країн припускається можливість скорочення періоду укорінення. Наприклад, в Іспанії він може бути зменшений до п'яти і навіть до двох років для осіб, які претендують на натуралізоване громадянство і зробили „значні послуги” цій державі. У Франції п'ятирічний строк укорінення може бути скорочений до двох років для тих, хто протягом цього періоду провчився у французькому університеті або іншому вищому навчальному закладі, „зробив або може зробити важливі послуги своїми талантом або здібностями”. У Норвегії допускається можливість скорочення строку укорінення для громадян інших Скандинавських держав та Фінляндії.

З юридичної точки зору, умова укорінення пов'язується з так званим доміцилієм, який у даному випадку означає факт постійного проживання особи у відповідній країні, а також намір обрати її місцем свого постійного проживання, одруження і, як наслідок, натуралізації.

Законодавство й адміністративна практика визначають також інші умови, що обмежують можливості натуралізації. Серед них слід назвати наявність певного рівня матеріального добробуту, кваліфікації та професійної підготовки, повагу до закону, відсутність заборгованості щодо сплати податків тощо. Звичайною є вимога знання державної мови.

З іншого боку, порядок натуралізації може бути спрощений. Спрощеним є порядок реінтеграції, тобто, поновлення в громадянстві. У деяких країнах полегшена процедура натуралізації встановлена для осіб корінної національності (Болгарія, Греція, Ізраїль, ФРН та ін.). Майже завжди зазначена процедура вимагає складання присяги на вірність.

Однак навіть виконання всіх формальних вимог процедури натуралізації не гарантує набуття громадянства. Законодавство зарубіжних країн не визнає за особою права на натуралізацію. Натуралізація є

¹⁸ Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 252.

дозвільною за своїм характером процедурою, пов'язаною з принципом державного суверенітету.

У різних країнах цю процедуру здійснюють різні органи. Відповідні функції з натуралізації здійснюють міністерство внутрішніх справ, у деяких країнах – судові органи або глава держави. Основними формами набуття громадянства є *філіація і натуралізація*, поряд з ними існують також інші способи набуття громадянства, про що йтиметься нижче.

Оптація – третій спосіб набуття громадянства, іноді застосовується також термін *трансферт*. Оптація – це вибір громадянства у тих випадках, коли змінюється державна приналежність території, на котрій проживає дана особа. Це здійснюється дуже рідко, але має місце. Наприклад, після референдуму, котрий відбувся в області Саар (1957), що належала Франції, ця область перейшла до Німеччини, і жителям було запропоновано право оптації: або набути німецьке громадянство, або зберегти французьке. Для цього вони повинні були протягом трьох місяців вирішити це питання і подати відповідну заяву. Оптація – це цивілізований підхід до цього питання, тому що вирішується за згодою особи, котра проживає на даній території. Ця особа „не винна” у державних змінах, а тому їй дається можливість подумати і вибрати для себе громадянство. Мінський професор М.Ф. Чудаков вважає, що спосіб оптації був би природним при вирішенні питання так званого „російськомовного” населення в Латвії та Естонії. Під час набуття незалежності, після 1991 р., на його думку, влади Естонії і Латвії повинні були би неетнічним естонцям і латвійцям запропонувати право вибору, однак такого права останні не одержали, їх всіх зарахували до іноземців. А для набуття громадянства встановлені досить високі вимоги: певний строк проживання, знання державної мови, політична лояльність. Достатньо сказати, що близько третини населення не є громадянами Латвії. 47 % не латишів, які мешкають у Латвії, не спроможні розмовляти латиською мовою, що й є головною перешкодою для отримання латвійського громадянства¹⁹.

Литовська ж влада, не вживаючи термін „оптація”, фактично його застосувала. Вона назвала його „нульовим варіантом”: тобто, всі, хто проживав на території Литви до відновлення її незалежності і не бажав виходити із литовського громадянства, набули його автоматично. Хто цього не бажав і заявляв про бажання одержати, наприклад,

¹⁹ Зубенко О. Чи зможе Латвія „пробачити”? // Голос України. – 1998. – 12 верес.

російське громадянство, йому цього ніхто не забороняв. Отже, фактично це була оптація, оскільки була можливість вибору громадянства²⁰.

Відновлення громадянства є четвертим способом набуття громадянства. Відновлення громадянства – це набуття громадянства тією особою, котра його вже мала, але втратила. Як правило, відновлення – простіший спосіб, ніж натуралізація, тому що це все-таки колишня „своя людина”. Відновлення у громадянстві може бути в особи, котра виїхала, наприклад, в результаті революційних подій, або в зв’язку із зміною сімейного становища, тобто, вимушено іммігрувала. Як правило, відновлення громадянства здійснюється індивідуально, але в деяких випадках може бути груповим. Приймається указ, в якому йдеться про те, що громадяни, які втратили громадянство після військового перевороту певного року, з моменту повернення на батьківщину після певної дати, відновлюють втрачене громадянство. Крім терміна „відновлення” іноді вживається термін „реінтеграція” – возз’єднання зі своєю державою.

Репатріація є п’ятим способом набуття громадянства. Репатріація застосовується у досить своєрідних випадках, коли громадянство втрачали значні маси населення в силу важливих історичних причин. Репатріація перекладається як „відновлення батьківщини”. Якщо „відновлення” проходить у випадку втрати громадянства ніби з вини громадянина, не без його участі, то у випадку репатріації мається на увазі, що громадянин до втрати громадянства жодного відношення не мав, втратити громадянство міг не він, а його батьки, прадіди і т.д.

Про репатріацію йшлося, наприклад, коли після Другої світової війни громадяни вірменської національності (етнічні вірмени) могли вернутись у Вірменську РСР. В СРСР був виданий спеціальний указ про їх репатріацію. Ці вірмени могли навіть ніколи не проживати на території Вірменії, а завжди проживали в так званій "діаспорі"(в Греції, Туреччині, Ірані). Внаслідок геноциду 1915 р. в Туреччині вони були розкидані по цілому світі. Після Другої світової війни склалися умови возз’єднання їх зі своєю батьківщиною.

Ще більш значна репатріація – повернення євреїв на свою „історичну батьківщину” – державу Ізраїль. Повернення євреїв вважається репатріацією, навіть якщо вони та їх діди і прадіди ніколи не були на території держав, котрі тисячу років тому називались Ізраїлем, Іудеєю, Самарією, однак їх далекі предки там проживали. Репатріація розуміється тут як спосіб возз’єднання євреїв на землі далеких предків. Будь-

²⁰ Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 253.

який єврей, прибувши до Ізраїлю, автоматично стає громадянином Ізраїлю.

Дароване (октройоване) громадянство – наступний (шостий) спосіб набуття громадянства, який надається за особливі заслуги і в особливому порядку. Наприклад, Сенат США після висилки Олександра Солженіцина з СРСР (в 1974 р.) і після того, як стало відомо, що опальний письменник хотів би жити в США, надав йому і його сім'ї право громадянства США²¹. Таких випадків небагато, тому що громадянство дарується лише за особливі заслуги лише дуже відомим людям. В естонському законодавстві передбачено надання громадянства „за особливі заслуги” п'яти особам на рік. Наприклад, за заслуги в галузі науки, культури, бізнесу²².

Існують й додаткові варіанти набуття громадянства, котрі іноді іменуються як самостійні, але частіше вони є різновидами натуралізації або способами, що полегшують її. Наприклад, громадянство може бути *набуте шляхом укладення шлюбу*. Тобто, у деяких країнах існує законодавство, згідно з яким особа, яка одружується з громадянином даної держави, набуває громадянство одного з подружжя. В деяких арабських країнах, якщо жінка виходить заміж за громадянина цієї країни, вона набуває громадянство чоловіка. В інших країнах особа, яка вступила в шлюб у спрощеному порядку, набуває громадянство подружжя.

Подібний спосіб набуття громадянства внаслідок усиновлення або удочеріння. В ряді країн законодавство передбачає, що усиновлені або удочерінні діти набувають громадянство батьків. Можна вважати це самостійним способом набуття громадянства, однак, як зазначає проф. М. Ф. Чудаков, це – різновидність натуралізації²³.

У зарубіжних країнах є досить рідкісні та унікальні способи набуття громадянства. Наприклад, у деяких країнах законодавство закріплює, що діти, знайдені на території держави, стають громадянами тої держави, на території якої вони знайдені. Йдеться, звичайно, про підкинутих дітей, від яких відмовились матері.

²¹ *Георгіца А. З.* Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль: Астон, 2003. – С. 98.

²² *Строй В.* Громадянином треба народитися. Стати ним важко // *Голос України*. - 1998. - 22 грудня.

²³ *Чудаков М. Ф.* Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 256.

ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА

Вихід з громадянства. Припинення громадянства здійснюється декількома способами. Перший спосіб – за власним бажанням громадянина, він називається „відмова від громадянства” (вихід із громадянства). Відмова від громадянства відбувається, як правило, з політичних причин, а іноді за сімейними обставинами. Для виходу з громадянства вимагається письмова заява громадянина, котра подається в компетентні органи (суд, вищі виконавчі органи). Політичні причини – це, як правило, незадоволення політикою держави. Причини особистого характеру можуть бути пов’язані з тим, що громадянин бажає вступити в шлюб з особою іншої держави, а ця держава не дозволяє вступати в шлюб з іноземними громадянами. Таке трапляється нечасто, оскільки більшість держав байдуже ставиться до таких політичних причин і до зміни сімейного становища. У кожній з розвинутих країн можливість виходу з громадянства не заперчується.

У США, Великобританії та деяких інших країнах визнаний принцип вільного виходу з громадянства. Він здійснюється у формі односторонньої відмови особи від свого громадянства і не потребує дозволу державної влади. У деяких країнах, де встановлений цей принцип, свобода виходу з громадянства обмежена для окремих категорій осіб. Наприклад, у ФРН такі обмеження визначені для суддів, державних службовців та інших. Практично завжди не допускається або суворо обмежується можливість виходу з громадянства в той час, коли відповідна країна перебуває в стані війни.

Втрата громадянства. Втрата громадянства частіше зустрічається як спосіб автоматичної втрати громадянства. Вона може наступити з причин, прямо передбачених в законодавстві тієї чи іншої держави, до якої належала людина, яка втратила громадянство. Наприклад, у деяких країнах людина втратить громадянство, якщо вступить на державну або військову службу іншої держави. В інших випадках громадянство втрачається автоматично, якщо громадянин вступить у шлюб з громадянкою іноземної держави. Втрата громадянства – це є актом не надто значним у політичному сенсі та у більшості випадків це пов’язано з якимись життєвими проблемами.

Позбавлення громадянства. Позбавлення громадянства є третім способом припинення громадянства. Позбавлення громадянства в абсолютній більшості випадків – це вид державно-правового покарання (санкція) за відповідні злочини або правопорушення. Це один із способів реакції держави на протиправні дії, спрямовані проти неї, це реакція на непорядний вчинок громадянина з точки зору держави. Позбавлення громадянства, як пра-

вило, застосовується тільки до натуралізованих громадян, тобто, держава „забирає” те, що колись людині надала. Позбавлення громадянства передбачено, наприклад, Конституцією ФРН (ст. 16), або Конституцією Іспанії (ст. 11) і т.д. Така міра покарання передбачена й законодавством США. Декілька років тому описувався випадок, коли громадянка США, колишня громадянка Мексики, випустила декілька книг, у котрих в непристойному вигляді відображалися Сполучені Штати і спецслужби США. Це були книги викривального характеру, що торкалися ЦРУ. За поданням ЦРУ було порушено справу про позбавлення цієї громадянки США громадянства, враховуючи, що в момент видання цих книг вона проживала не в США. Однак, громадська думка, виступи засобів масової інформації (газет, журналів, радіо і телебачення) сприяли тому, що і Держдепартамент США, і ЦРУ відкликали своє клопотання про позбавлення громадянства, оскільки це виглядало як помста за викривальні книги²⁴.

БЕЗГРОМАДЯНСТВО І БАГАТОГРОМАДЯНСТВО

Особи без громадянства. Особи без громадянства називаються *апатридами* (тобто люди без батьківщини) або *аполідами*. Громадяни мають визначений комплекс прав, тісний зв'язок зі своєю країною. А особи без громадянства мають менший комплекс прав і не мають зв'язку з якоюсь конкретною державою, оскільки не належать до жодної держави. Статус осіб без громадянства, апатридів, відрізняється від статусу звичайного громадянина і навіть іноземця, оскільки вони не мають політичних прав ні на території, де вони живуть, ні в жодному іншому місці. Що ж стосується сфери цивільних (майнових) прав, то, як правило, обмеження в цій сфері у них немає. Вони можуть вступати в правочини, купувати землю, працювати і т.п. Головна вимога – щоб вони були легалізовані, щоб проживали на даній території на законних підставах. У деяких випадках від них вимагається одержання спеціального документа, що підтверджує право жити на території цієї держави (наприклад, „зелена карта”, котра дає в США право на одержання постійної роботи).

Особами без громадянства часто є політичні емігранти, котрі виїхали із своєї країни, побоюючись відповідальності за політичні правопорушення або у зв'язку з переслідуванням за політичні погляди. Їх, у порядку покарання, у різних країнах позбавили громадянства, а на новому місці проживання вони, як правило, не хочуть його одержува-

²⁴ Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Минск: Харвест, 1998. – С. 257.

ти, оскільки вважають, що їх несправедливо позбавили громадянства. Режим політичних емігрантів відрізняється від режиму осіб без громадянства. Це особливий режим, тому що особою без громадянства може бути дитина, котрій нічого не загрожує, вона не переслідується і особливих прав їй не надають. А політичним емігрантам (у деяких країнах їх називають біженцями) часто надають більш вагомі права. Зокрема, в деяких високорозвинутих країнах їм надається відповідна сума на влаштування життя, їх безплатно вчать мови, їм можуть надати допомогу і, головне, забезпечити охорону від посягань з боку держави, з якої вони виїхали. В основному це захист від тоталітарних посягань на людину, її права і свободу.

Подвійне громадянство (біпатризм) — це приналежність, політико-правовий зв'язок особи з двома державами. У такої людини може бути два паспорти: наприклад, паспорт Колумбії і паспорт Болівії, Аргентини і Бразилії. Не випадково ми наводимо приклад американських держав, тому що саме на континенті Південної Америки, в латиноамериканських країнах, такі випадки є найчастішими.

Подвійне громадянство не визнається більшістю держав у інших частинах світу. Вони ставляться до цього явища негативно, тому що подвійне громадянство – це можливість ухилитися від юрисдикції однієї із держав, посилаючись на те, що володілець цього подвійного громадянства ще й є громадянином іншої держави. Однак, у деяких випадках, є спеціальні угоди між державами, що допускають подвійне громадянство, але майже завжди з відповідними застереженнями. Наприклад, у зв'язку з проживанням на території конкретної держави, повнота обов'язків і прав виникає по відношенню до тієї держави, де постійно проживає особа з подвійним громадянством. Якщо ж вона переїжджає, то повнота прав і обов'язків виникає по відношенню до тієї держави, на територію якої переїжджає ця людина. У деяких випадках подвійне громадянство має місце без договору між двома державами, а як політична акція. Наприклад, всі громадяни єврейської національності вважаються громадянами Ізраїлю. У випадку прибуття до Ізраїлю вони не набувають нового громадянства, а паспорт одержують, ніби відновлюючи втрачене. У Великобританії громадяни Ірландії визнаються британськими громадянами в силу історичних традицій (хоча ірландці громадян Великобританії своїми громадянами не вважають).

Таким чином, подвійне громадянство – досить рідкісне явище. Держави частіше укладають угоди не про визнання подвійного громадянства, а угоди про способи ліквідації такого явища як подвійне громадянство, про способи усунення спірних моментів, коли з якихось причин такий стан виникає.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ

Правовий статус іноземців – це широка тема. Якщо розглядати її у загальних рисах, то необхідно відзначити, що в державах з демократичним режимом правовий статус іноземця мало відрізняється від статусу звичайного громадянина. Йдеться майже про всі права, крім політичних (насамперед, виборчого права). Саме цього права відповідно до багатовікової традиції іноземці позбавлені. Хоча в деяких країнах вони не позбавляються навіть цього права, тільки воно застосовується в особливих ситуаціях, в особливих виборах. Наприклад, іноземці, які постійно проживають у Великобританії і мають нерухомість, мають право голосу. У деяких випадках іноземці, які проживають на території чужої держави, мають право брати участь у виборах місцевих органів самоврядування. Вважається цілком справедливим, що якщо ці люди є членами даної спільноти (громади), беруть участь у її житті, вони мають право вибирати й керівництво органів самоврядування.

Однак для більшості іноземців право голосу зовсім не є найважливішим. Для багатьох людей найважливішим є право в'їзду в ту країну, де вони хочуть проживати. Іноземців найбільше хвилює право на імміграцію, право в'їхати і проживати там, де їм подобається. А таку країну як США називають країною іммігрантів. Тривалий період в'їхати в США було просто та ще простіше – залишитися там назавжди. Однак останні сорок–п'ятдесят років там існує досить жорстке законодавство, що стосується іноземців і правил в'їзду в країну. 24 грудня 1952 р. був прийнятий закон Уолтера-Маккарена зі змінами і доповненнями, прийнятими в 1965–1968 рр. Цей закон є основним документом у сфері імміграції і громадянства. 7 серпня 1953 р. був прийнятий Закон про біженців. Це законодавство регулює права іноземців у США. Крім цих двох головних законів, є ще ряд інших. До речі, закон Уолтера-Маккарена досить об'ємний: він складається з 4 частин, 13 глав, 144 розділів – усього 188 сторінок. Крім цього, американські чиновники мають правила служби імміграції (162 сторінки), 99 сторінок інструкції служби Міністерства охорони здоров'я, Міністерства праці і т.д. Це досить об'ємний фоліант, який передбачає всі варіанти та правила в'їзду і проживання іноземців у США.

Джон Ф. Кеннеді, будучи ще не президентом, а молодим сенатором, написав книгу „Нація іммігрантів”. У цій книзі він критикував суворі правила в'їзду в США для іноземців. Згадуючи заборони для в'їзду, він писав, що іноземець може в'їхати до Америки, якщо він прибуває з Північної Європи, якщо він не надто бідний, якщо він не

прихворів, ніколи не вкрав куска хліба, не належав до сумнівних організацій і може підтвердити свою діяльність протягом останніх двох років. Ліберальний сенатор Джон Кеннеді писав з щирим обуренням, що є такі, ніби „неповажні” причини, з яких відмовляють у в’їзді до США.

Насправді ж у розділі 212 Закону Уолтера-Маккарена є тридцять дев’ять причин, на підставі яких іноземцям можуть відмовити у в’їзді в США: за станом здоров’я, за психічним станом; вимагається знання грамоти, перевіряються причини і схильності, працездатність, минулі політичні погляди і т.д. Причин для відмови у в’їзді досить багато, а після розпаду Радянського Союзу їх стало ще більше: США відмежовуються від небажаних іноземців.

Всі іноземці, котрі бажають в’їхати у США, поділяються на дві категорії: неіммігранти та іммігранти. У зв’язку з цим Сполучені Штати представляють у своїх посольствах два типи віз – іммігрантська віза і неіммігрантська віза. Іммігранти допускаються в країну на невизначений термін, можуть працювати за наймом і через п’ять років можуть одержати громадянство, якщо тільки добре себе зарекомендували. А неіммігранти допускаються у США лише на визначений термін, після чого повинні повернутися на свою батьківщину.

До неіммігрантів належать дипломатичні і консульські працівники, особи, котрі приїжджають в країну у справах, туристи, транзитні пасажери, члени екіпажів кораблів, літаків, студенти-іноземці, тимчасові робітники, особи, що приїжджають за програмами культурного обміну і т.п.

Необхідно відзначити, що в різних країнах є спеціальні квоти для в’їзду в дану країну. Наприклад, у США для країн східної півкулі кількість тих, хто прибуває з окремої країни, не повинна перевищувати 20 тис.чол. А для африканських країн вона може бути у сто разів меншою.

Понад квоту в США можуть приїжджати лише близькі родичі громадян США та іноземці, які понад 20 років перебували на державній службі США. Не обмежується в’їзд в США професійних священнослужителів різних релігійних культів. Є так звані преференції – полегшені варіанти в’їзду в США. До осіб, які мають право на пільговий в’їзд до США, належать неодружені діти громадян США, чоловіки і жінки громадян США, висококваліфіковані діячі науки і мистецтва, одружені діти громадян США, брати і сестри громадян США, дуже рідкісні спеціалісти, біженці та деякі інші категорії.

Іноземці у зарубіжних країнах мають право як звичайні громадяни звертатися з позовами в суд, можуть вільно переміщатися в країні

перебування, але для того, щоб мати цей формальний юридичний статус, вони мусять мати головне – документи, що підтверджують законність їх в'їзду в країну. Нелегальні іммігранти жодних прав у зарубіжних країнах (за винятком гуманітарних прав) не мають. Вони часто затримуються поліцією і після ряду спеціальних процедур висилаються на свою батьківщину. Такі процедури застосовують ФРН, Швейцарія та ряд інших держав.

ПОЛІТИЧНИЙ ПРИТУЛОК

Право притулку надається іноземцю, який переслідується у своїй країні з політичних або релігійних причин, інших вагомих мотивів, котрі поважаються у тій країні, куди прибув іноземець і де він просить політичного притулку. Зокрема, в США згідно з Актом про Біженців 1980 р., прохач притулку повинен довести, що він є об'єктом переслідування в своїй країні. При цьому докази можуть бути найрізноманітнішими: заява під присягою про конкретні епізоди насилля, письмові або усні покази свідків, листи від родичів та друзів про наявність загрози заявнику, матеріали преси щодо порушень прав людини в даній конкретній країні²⁵. У жодній державі не визнається економічний притулок – коли іноземці, наприклад, приїжджають у ФРН, Швейцарію та інші заможні країни з метою поліпшення свого економічного становища.

²⁵ *Рассказова Л.* Закон для новых иммигрантов / Как иммигрировать и жить в США. - М.: ФОРУМ – ИНФРА – М, 1998. – С. 53–54.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО

Страсбург, 6 листопада 1997 року

Офіційний переклад

Преамбула

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами,

враховуючи численні міжнародні документи, що стосуються громадянства, множинного громадянства та безгромадянства,

визнаючи, що у питаннях, які стосуються громадянства, мають враховуватися законні інтереси як держав, так і окремих осіб,

бажаючи сприяти прогресивному розвитку правових принципів, які стосуються громадянства, та їхньому запровадженню у внутрішньодержавному праві, а також бажаючи запобігати у міру можливості випадкам безгромадянства,

бажаючи запобігати дискримінації у питаннях, які стосуються громадянства,

враховуючи право на повагу до сімейного життя, яке викладене у статті 8 Конвенції про захист прав і основних свобод людини ([995–004](#)),

відзначаючи різні підходи держав до питання множинного громадянства та визнаючи, що кожна держава може вільно вирішувати, які наслідки має у її внутрішньодержавному праві факт набуття її громадянином іншого громадянства або його належності до іншого громадянства,

дійшовши згоди про доцільність пошуку відповідних рішень наслідкам множинного громадянства, та зокрема у тому, що стосується прав і обов'язків осіб, які мають громадянство двох або більше держав,

вважаючи за доцільне, щоб особи, які мають громадянство двох або більше держав – учасниць Конвенції, мали виконувати свій військовий обов'язок лише стосовно однієї з цих держав,

вважаючи за необхідне сприяти міжнародному співробітництву між національними органами, які займаються питаннями громадянства,

погодилися про таке:

Глава I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Предмет Конвенції

Ця Конвенція встановлює принципи та правила, що стосуються громадянства фізичних осіб, і правила, що регулюють виконання військового обов'язку у випадках множинного громадянства, з якими має узгоджуватися внутрішньодержавне право держав-учасниць.

Стаття 2. Визначення для цілей цієї Конвенції:

- а) "громадянство" означає правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи;
- б) "множинне громадянство" означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав;
- в) "дитина" означає будь-яку особу, що не досягла 18 років, якщо за законодавством, яке застосовується до дітей, повноліття не настає раніше;
- г) "внутрішньодержавне право" означає всі типи положень національної правової системи, включаючи конституцію, закони, нормативні акти, укази, судову практику, звичаєві правила та практику, а також правила, що впливають із міжнародних документів, які мають обов'язкову силу.

Глава II

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 3. Юрисдикція держави

1. Кожна держава визначає у своєму законодавстві, хто є її громадянами.

2. Це законодавство визнається іншими державами тільки за умови його відповідності чинним міжнародним конвенціям, міжнародному звичаєвому праву та принципам права, які є загальноновизнаними стосовно громадянства.

Стаття 4. Принципи

Правила кожної держави-учасниці, які стосуються громадянства, ґрунтуються на таких принципах:

- а) кожна особа має право на громадянство;
- б) безгромадянства слід уникати;
- в) жодна особа не може бути безпідставно позбавлена громадянства;

d) ні укладення шлюбу, ні розірвання шлюбу між громадянином держави-учасниці та особою, яка має громадянство іншої держави, ні зміна громадянства одним із подружжя під час перебування у шлюбі не впливають автоматично на громадянство другого з подружжя.

Стаття 5. Заборона дискримінації

1. Правила держави-учасниці, які стосуються громадянства, не повинні містити розрізень або допускати практику, що призводять до дискримінації за ознакою статі, релігії, раси, кольору шкіри, національного чи етнічного походження.

2. Кожна держава-учасниця керується принципом заборони дискримінації своїх громадян незалежно від того, чи вони є громадянами за народженням, чи набули свого громадянства пізніше.

Глава III

ПРАВИЛА, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 6. Набуття громадянства

1. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянство *ex lege* набувають такі особи:

a) діти, один із батьків яких на час народження цих дітей має громадянство цієї держави-учасниці, за винятком будь-яких випадків, що можуть бути передбачені у її внутрішньодержавному праві для дітей, які народилися за межами держави. Стосовно дітей, батьківство яких встановлюється шляхом визнання, у судовому порядку або шляхом подібних процедур, кожна держава-учасниця може передбачити, що дитина набуває її громадянства за процедурою, яка визначається її внутрішньодержавним правом;

b) знайдені на її території немовлята, які інакше стали б особами без громадянства.

2. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянства набувають народжені на її території діти, які при народженні не набувають іншого громадянства. Таке громадянство надається:

a) *ex lege* при народженні; або

b) в подальшому дітям, які є особами без громадянства, на заяву, що подається до відповідного органу безпосередньо дитиною чи від її імені у спосіб, встановлений внутрішньодержавним правом держави-учасниці. Така заява може бути подана за умови законного та постійного проживання заявника на її території упродовж періоду, який не перевищує п'яти років і безпосередньо передує поданню заяви.

3. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві можливість натуралізації для осіб, які законно та постійно проживають на її території. Встановлюючи умови натуралізації, вона не повинна передбачати ценз осілості, який перевищує десять років до подання заяви.

4. Кожна держава-учасниця у своєму внутрішньодержавному праві спрощує процедуру набуття її громадянства для таких осіб:

а) другий з подружжя, що перебуває у шлюбі з її громадянином;
б) діти одного з її громадян, стосовно яких передбачені винятки, зазначені у підпункті а пункту 1 статті 6;

с) діти, один із батьків яких набуває чи вже набув її громадянства;

д) діти, усиновлені одним із її громадян;

е) особи, що народилися на її території та законно і постійно в ній проживають;

ф) особи, що законно і постійно проживають на її території упродовж певного періоду, який розпочався до досягнення ними 18 років, причому тривалість цього періоду визначається внутрішньодержавним правом відповідної держави-учасниці;

г) особи без громадянства та особи, визнані як біженці, що законно та постійно проживають на її території.

Стаття 7. Втрата громадянства *ex lege*

або на ініціативу держави-учасниці

1. Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства *ex lege* або на ініціативу самої держави-учасниці, за винятком таких випадків:

а) добровільне набуття іншого громадянства;

б) набуття громадянства держави-учасниці внаслідок шахрайських дій, подання неправдивих відомостей або приховування будь-якого суттєвого факту, що має відношення до заявника;

с) добровільна служба в іноземному військовому формуванні;

д) поведінка, яка серйозно зашкоджує життєво важливим інтересам держави-учасниці;

е) відсутність справжнього зв'язку між державою-учасницею та її громадянином, який постійно проживає за кордоном;

ф) якщо під час неповноліття дитини встановлено, що визначені у внутрішньодержавному праві умови, які дозволили їй набути *ex lege* громадянства держави-учасниці, більше не виконуються;

г) усиновлення дитини, якщо дитина набуває іноземного громадянства або має іноземне громадянство одного чи обох усиновителів.

2. Держава-учасниця може передбачати втрату її громадянства для дітей, батьки яких втратили громадянство цієї держави, за винятком випадків, що охоплюються підпунктами *c* та *d* пункту 1. Однак діти не втрачають громадянство цієї держави, якщо один із їхніх батьків залишається громадянином цієї держави.

3. Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства згідно з пунктами 1 і 2 цієї статті, якщо відповідна особа стане внаслідок цього особою без громадянства, за винятком випадків, зазначених у підпункті *b* пункту 1 цієї статті.

Стаття 8. Втрата громадянства на ініціативу особи

1. Кожна держава-учасниця дозволяє відмовлятися від її громадянства, якщо відповідні особи не стануть внаслідок цього особами без громадянства.

2. Держава-учасниця може, однак, передбачити у своєму внутрішньодержавному праві, що відмовлятися від її громадянства можуть тільки ті громадяни, які постійно проживають за кордоном.

Стаття 9. Поновлення у громадянстві

У випадках та за умов, що передбачені у її внутрішньодержавному праві, кожна держава-учасниця спрощує процедуру поновлення у її громадянстві своїм колишнім громадянам, які законно та постійно проживають на її території.

Глава IV

ПРОЦЕДУРИ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 10. Розгляд заяв

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб заяви стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства розглядалися упродовж розумного проміжку часу.

Стаття 11. Рішення

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб рішення стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства були умотивовано викладені у письмовій формі.

Стаття 12. Право на перегляд

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб рішення стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства могли переглядатися в адміністративному чи судовому порядку відповідно до її внутрішньодержавного права.

Стаття 13. Збори

1. Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб розмір зборів за набуття, збереження, втрату, поновлення чи засвідчення її громадянства встановлювався у розумних межах.

2. Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб розмір зборів, які сплачуються за перегляд рішень в адміністративному чи судовому порядку, не був перешкодою для заявників.

Глава V

МНОЖИННЕ ГРОМАДЯНСТВО

Стаття 14. Випадки множинного громадянства ex lege

1. Держава-учасниця дозволяє:

а) дітям, які автоматично набули різних громадянств при народженні, зберігати ці громадянства;

б) своїм громадянам мати інше громадянство, якщо це інше громадянство автоматично набувається у зв'язку зі вступом у шлюб.

2. Збереження громадянств, зазначених у пункті 1, регулюється відповідними положеннями статті 7 цієї Конвенції.

Стаття 15. Інші можливі випадки

множинного громадянства

Положення цієї Конвенції не обмежують право кожної держави-учасниці встановлювати у своєму внутрішньодержавному праві:

а) зберігають чи втрачають громадянство її громадяни, які набувають або мають громадянство іншої держави;

б) чи пов'язано набуття або збереження її громадянства з відмовою від іншого громадянства або від його втрати.

Стаття 16. Збереження попереднього громадянства

Держава-учасниця не може зумовлювати набуття або збереження її громадянства відмовою від іншого громадянства або його втратою, якщо така відмова чи втрата є неможливою або не може розумно вимагатися.

Стаття 17. Права та обов'язки,

пов'язані із множинним громадянством

1. Громадяни держави-учасниці, які мають інше громадянство, мають на території держави-учасниці, в якій вони проживають, такі самі права та обов'язки, як і інші громадяни цієї держави-учасниці.

2. Положення цієї глави не зашкоджують:
- а) нормам міжнародного права, які стосуються дипломатичного чи консульського захисту державою-учасницею одного із її громадян, що одночасно має інше громадянство;
 - б) застосуванню норм міжнародного приватного права кожної держави-учасниці у випадках множинного громадянства.

Глава VI

ДЕРЖАВОНАСТУПНИЦТВО ТА ГРОМАДЯНСТВО

Стаття 18. Принципи

1. У випадках державонаступництва кожна відповідна держава-учасниця дотримується у питаннях громадянства принципів верховенства права, норм захисту прав людини та принципів, що викладені у статтях 4 і 5 цієї Конвенції та у пункті 2 цієї статті, зокрема з метою запобігання безгромадянству.

2. Приймаючи рішення про надання чи збереження громадянства у випадках державонаступництва, кожна відповідна держава-учасниця, зокрема, враховує:

- а) справжність та дієвість зв'язку відповідної особи з державою;
- б) постійне місце проживання відповідної особи на час державонаступництва;
- в) волевиявлення відповідної особи;
- г) територіальне походження відповідної особи.

3. Якщо набуття громадянства зумовлюється втратою громадянства іншої держави, застосовуються положення статті 16 цієї Конвенції.

Стаття 19. Врегулювання шляхом укладання міжнародних угод

У випадках державонаступництва відповідні держави-учасниці докладають зусиль для регулювання питань, які стосуються громадянства, шляхом укладання угод між ними, а також, коли це можливо, у їхніх стосунках з іншими відповідними державами. В таких угодах дотримуються принципи та правила, які містяться або згадуються у цій главі.

Стаття 20. Принципи, які стосуються негромадян

1. Кожна держава-учасниця дотримується таких принципів:

- а) громадяни держави-попередниці, які постійно проживають на території, суверенітет над якою переходить до держави-наступниці, та які не набули її громадянства, мають право залишатися у цій державі;

б) особи, зазначені у підпункті а, користуються рівними із громадянами держави-наступниці правами у тому, що стосується соціальних та економічних прав.

2. Кожна держава-учасниця може виключити осіб, зазначених у пункті 1, із числа тих, хто може працювати на державній службі, яка передбачає здійснення суверенних повноважень.

Глава VII

ВІЙСЬКОВИЙ ОБОВ'ЯЗОК У ВИПАДКАХ МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 21. Виконання військового обов'язку

1. Особи, що мають громадянство двох або більше держав-учасниць, повинні виконувати свій військовий обов'язок стосовно лише однієї із цих держав-учасниць.

2. Порядок застосування пункту 1 може визначитися спеціальними угодами між будь-якими з держав-учасниць.

3. Крім випадків, коли спеціальна угода, що вже укладена або може бути укладена, передбачає інше, до осіб, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, застосовуються такі положення:

а) будь-яка така особа є військово зобов'язаною стосовно держави-учасниці, на території якої вона постійно проживає. Однак такі особи можуть до досягнення ними 19 років виконувати військовий обов'язок як добровольці стосовно будь-якої іншої держави-учасниці, громадянами якої вони також є, упродовж загального дійсного строку, тривалість якого принаймні дорівнює строку дійсної військової служби, встановленому у першій державі-учасниці;

б) особи, які постійно проживають на території держави-учасниці, громадянами якої вони не є, або у державі, що не є державою-учасницею, можуть проходити військову службу на території будь-якої держави-учасниці, громадянами якої вони є;

в) особи, які відповідно до правил, викладених у пунктах а та б, виконують свій військовий обов'язок стосовно однієї держави-учасниці згідно із законодавством цієї держави-учасниці, вважаються такими, що виконали свій військовий обов'язок стосовно будь-якої іншої держави-учасниці чи будь-яких інших держав-учасниць, громадянами яких вони також є;

г) особи, які до набрання чинності цією Конвенцією між державами-учасницями, громадянами яких вони є, виконали стосовно однієї із цих держав-учасниць свій військовий обов'язок згідно із

законодавством цієї держави-учасниці, вважаються такими, що виконали цей обов'язок стосовно будь-якої іншої держави-учасниці або будь-яких інших держав-учасниць, громадянами яких вони також є;

е) особи, які відповідно до підпункту а відслужили дійсну військову службу стосовно однієї із держав-учасниць, громадянами якої вони є, та після цього обрали місцем постійного проживання територію іншої держави-учасниці, громадянами якої вони є, можуть перебувати на обліку як військовозобов'язані запасу тільки стосовно цієї останньої держави-учасниці;

ф) застосування цієї статті жодним чином не зашкодить громадянству відповідних осіб;

г) у випадку оголошення мобілізації будь-якою із держав-учасниць зобов'язання, які випливають із цієї статті, не є обов'язковими для цієї держави-учасниці.

Стаття 22. Звільнення від військового обов'язку чи альтернативної цивільної служби

Крім випадків, коли спеціальна угода, що вже укладена або може бути укладена, передбачає інше, до осіб, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, застосовуються також такі положення:

а) підпункт с пункту 3 статті 21 цієї Конвенції застосовується до осіб, які були звільнені від виконання військового обов'язку або відслужили альтернативну цивільну службу;

б) особи, які є громадянами держави-учасниці, в якій не передбачена обов'язкова військова служба, вважаються такими, що виконали свій військовий обов'язок, якщо вони постійно проживають на території цієї держави-учасниці. Однак вони вважаються такими, що не виконали свій військовий обов'язок стосовно держави-учасниці або держав-учасниць, громадянами яких вони також є і в яких військова служба передбачається, якщо зазначене постійне проживання тривало до досягнення певного віку, про який кожна відповідна держава-учасниця повідомляє під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання;

с) всі особи, які є громадянами держави-учасниці, в якій не передбачена обов'язкова військова служба, вважаються такими, що виконали свій військовий обов'язок, якщо вони добровільно відслужили військову службу упродовж загального дійсного строку, тривалість якого принаймні дорівнює строку дійсної військової служби у державі-учасниці, громадянами якої вони також є, незалежно від місця їхнього постійного проживання.

Глава VIII

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ

Стаття 23. Співробітництво між державами-учасницями

1. З метою сприяння співробітництву між державами-учасницями їхні компетентні органи:

а) надають Генеральному секретарю Ради Європи інформацію про своє внутрішньодержавне право, яке стосується громадянства, включаючи випадки безгромадянства та множинного громадянства, та про стан виконання Конвенції;

б) надають один одному на прохання інформацію про своє внутрішньодержавне право, яке стосується громадянства, та про стан виконання Конвенції.

2. Держави-учасниці співробітничать між собою та з іншими державами – членами Ради Європи в рамках відповідного міжурядового органу Ради Європи з метою врегулювання всіх відповідних проблем та сприяння прогресивному розвитку правових принципів та практики, які стосуються громадянства та пов'язаних з ним питань.

Стаття 24. Обмін інформацією

Кожна держава-учасниця може в будь-який час заявити про те, що вона інформуватиме будь-яку іншу державу-учасницю, яка зробила таку саму заяву, про добровільне набуття свого громадянства громадянами цієї іншої держави-учасниці, дотримуючись при цьому чинних законів про захист даних. У такій заяві можуть зазначатися умови, за яких держава-учасниця надаватиме таку інформацію. Заява може бути відкликана у будь-який час.

Глава IX

ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ

Стаття 25. Заяви щодо застосування Конвенції

1. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити про те, що вона виключає главу VII із сфери застосування Конвенції.

2. Положення глави VII застосовуються у стосунках між державами-учасницями, для яких вона є чинною.

3. Кожна держава-учасниця може в будь-який інший час після цього повідомити Генерального секретаря Ради Європи про те, що вона застосовуватиме положення глави VII, які були виключені із сфери застосування Конвенції під час підписання або в її ратифікаційній грамоті чи документі про прийняття, затвердження або приєднання. Таке повідомлення набирає чинності від дати його отримання.

Стаття 26. Наслідки Конвенції

1. Положення цієї Конвенції не зашкоджують положенням внутрішньодержавного права та обов'язкових міжнародних документів, які вже набрали чи можуть набрати чинності та за якими особам надаються чи надаватимуться більш сприятливі права у галузі громадянства.

2. Ця Конвенція не зашкоджує застосуванню:

а) Конвенції 1963 року про скорочення випадків множинного громадянства та про виконання військового обов'язку у випадках множинного громадянства ([994-302](#)) і протоколів ([994-303](#), [994-304](#), [994-037](#)) до неї,

б) інших обов'язкових міжнародних документів, якщо такі документи є сумісними з цією Конвенцією, у стосунках між державами-учасницями, для яких ці документи є обов'язковими.

Глава X

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 27. Підписання та набрання чинності

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами – членами Ради Європи та державами, які не є членами Ради Європи, але які брали участь у її розробці. Такі держави можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цієї Конвенції шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або

б) підписання з умовою ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Конвенція набирає чинності для всіх держав, які висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції, в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку три держави – члени Ради Європи висловили свою згоду на

обов'язковість для них цієї Конвенції відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цієї Конвенції після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати підписання або здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 28. Приєднання

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати приєднатися до цієї Конвенції будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і яка не брала участі у розробці Конвенції.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 29. Застереження

1. Стосовно будь-якого із положень, що містяться у главах I, II та VI цієї Конвенції, не може бути заявлене жодне застереження.

Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити одне чи більше застережень стосовно інших положень Конвенції, якщо вони є сумісними із предметом і метою цієї Конвенції.

2. Будь-яка держава, що заявляє одне чи більше застережень, повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи відповідні положення її внутрішньодержавного права чи будь-яку іншу відповідну інформацію.

3. Держава, яка заявила одне чи більше застережень відповідно до пункту 1, розглядає можливість повного або часткового їхнього відкликання, як тільки обставини дозволяють це зробити. Таке відкликання здійснюється шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи і набирає чинності від дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

4. Будь-яка держава, що поширює дію цієї Конвенції на територію, визначену у заяві, зазначеній у пункті 2 статті 30, може стосовно відповідної території заявити одне чи більше застережень відповідно до положень попередніх пунктів.

5. Держава-учасниця, яка заявила застереження стосовно будь-якого з положень глави VII Конвенції, може вимагати застосування

цього положення іншою державою-учасницею тільки у тому обсязі, в якому вона сама його прийняла.

Стаття 30. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка держава у будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, яка визначена в цій заяві та за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність або від імені якої вона уповноважена брати зобов'язання. Стосовно такої території Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 31. Денонсація

1. Будь-яка держава-учасниця може у будь-який час денонсувати всю Конвенцію у цілому чи тільки главу VII шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 32. Повідомлення, які робить

Генеральний секретар

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради, будь-яку державу, що підписала Конвенцію, будь-яку Сторону та будь-яку іншу державу, що приєдналася до цієї Конвенції, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 27 і 28 цієї Конвенції;
- d) будь-яке застереження та відкликання застереження, заявлені на виконання положень статті 29 цієї Конвенції;

е) будь-яке повідомлення чи будь-яку заяву, зроблену згідно з положеннями статей 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30 і 31 цієї Конвенції;

ф) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення чи сповіщення, які стосуються цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі шостого дня листопада місяця 1997 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі – члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції, та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції.

АКТ ПРО ГРОМАДЯНСТВО 1981 РОКУ

Частина I

ГРОМАДЯНСТВО ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Набуття громадянства після вступу в силу Акта

Стаття 1.

1. Особа, яка народилася в Сполученому Королівстві після вступу в силу закону, стає громадянином Великобританії, якщо в момент народження її батько чи мати: а) є громадянином Великобританії, або б) постійно проживає в Сполученому Королівстві.

2. Новонароджена дитина, яка після вступу в силу акта була знайдена покинутою на території Сполученого Королівства, маючи на меті пункт 1, якщо не доказано іншого, буде вважатися: а) народженою в Сполученому Королівстві після вступу в силу акта, б) народженою від батька, який в момент її народження був громадянином Великобританії або постійно проживав в Сполученому Королівстві.

3. Особа, яка народилася в Сполученому Королівстві після вступу в силу акта і не є громадянином Великобританії згідно з пунктами 1 або 2, має право на реєстрацію в якості громадянина Великобританії, якщо в період її неповноліття:

а) її батько чи мати стає громадянином Великобританії або влаштовується на постійне проживання в Сполученому Королівстві; б) зроблено заяву про її реєстрацію в якості громадянина Великобританії.

4. Особа, яка народилася в Сполученому Королівстві після вступу в силу акта і не є громадянином Великобританії згідно з пунктами 1 або 2, має право за заявою про його реєстрацію в якості громадянина Великобританії, зробленою в будь-який час після досягнення нею 10 років, бути зареєстрованою в якості такого громадянина, якщо протягом кожного року з перших 10 років життя цієї особи число днів, в які вона була відсутня в Сполученому Королівстві, не перевищує 90.

5. Якщо після вступу в силу акта будь-яким судом Сполученого Королівства виноситься рішення про усиновлення неповнолітньої дитини, яка не є громадянином Великобританії, то ця дитина буде вважатися громадянином Великобританії з моменту винесення рішення, якщо особа, яка усиновлює, а при спільному усиновленні – один з усиновителів є в цей час громадянином Великобританії.

Стаття 2.

1. Особа, яка народилася поза Сполученим Королівством після вступу в силу акта, вважається громадянином Великобританії, якщо в

момент народження її батько або мати: а) є громадянином Великобританії, але не за походженням, або; б) є громадянином Великобританії і перебуває поза Сполученим Королівством на службі, характер якої визначається в цій статті і її вступ на цю службу відбувся в Сполученому Королівстві, або; в) є громадянином Великобританії і перебуває поза Сполученим Королівством на службі в установах Співдружності і її вступ на цю службу відбувся в країні, яка в момент оформлення на цю роботу була членом Співдружності.

Стаття 3.

1. Якщо подана заява про реєстрацію в якості громадянина Великобританії щодо неповнолітньої особи, то державний секретар може, вважаючи за необхідне, дозволити його реєстрацію в якості громадянина Великобританії.

2. Особа, яка народилася поза Сполученим Королівством, має право за заявою про її реєстрацію в якості громадянина Великобританії, зробленою протягом 12 місяців з моменту народження, бути зареєстрованою в якості такого громадянина, якщо виконані вимоги пункту 3 або, якщо особа без громадянства, – вимоги підпунктів „а” і „б” цього пункту стосовно її батька або матері.

3. Вимоги, на які є посилання в пункті 2, полягають в тому:

а) щоб відповідний з батьків в момент народження був громадянином Великобританії за народженням;

б) щоб батько чи мати відповідного з батьків: – були в момент народження відповідного з батьків громадянами Великобританії, але не за походженням, або

– стали громадянами Великобританії, але не за походженням, при вступі в силу закону або стали б такими, якщо б не смерть;

в) щоб протягом 3 років, які закінчуються не пізніше дати народження:

– відповідний з батьків на початку цього періоду перебував у Сполученому Королівстві і;

– число днів, коли відповідний з батьків був відсутнім у Сполученому Королівстві у вказаний період, не перевищувало 270.

4. Особа, яка народилася поза Сполученим Королівством, має право за заявою про її реєстрацію в якості громадянина Великобританії, зробленою в період її неповноліття, бути зареєстрованою в якості такого громадянина, якщо вказані наступні вимоги:

а) під час народження цієї особи її батько і мати були громадянами Великобританії за походженням, і

б) з врахуванням пункту 6 ця особа, її батько і мати перебували в Сполученому Королівстві на початку 3-річного періоду, який закін-

чується на момент подачі заяви і стосовно кожного з них число днів, в які кожний з них був відсутнім в Сполученому Королівстві в цей період, не перевищувало 270, і

в) з врахуванням пункту 6 згода її батька і матері на реєстрацію була представлена в приписаній формі.

5. При розгляді заяви, зробленої згідно з пунктом 5, про реєстрацію особи в якості громадянина Великобританії:

а) якщо її батько чи мати померли або якщо їх шлюб розірваний до дати подачі заяви про реєстрацію, посилання на його батька і матір в підпункті „б” цього пункту буде вважатися як посилання або на її батька або на матір;

б) якщо її батько чи мати померли до дати подачі заяви, посилання на її батька і матір в підпункті „в” цього пункту буде вважатися як посилання на одного з них, і

в) якщо вона є незаконнонародженою, всі посилання на її батьків будуть вважатися як посилання на матір.

Стаття 4.

1. Ця стаття стосується кожної особи, яка є громадянином британських залежних територій, громадянином Великобританії, яка постійно проживає за кордоном, британським підданим згідно з цим законом або особою, яка перебуває під британським захистом.

2. Особа, якої стосується ця стаття, має право за заявою про її реєстрацію в якості громадянина Великобританії бути зареєстрованою в якості такого громадянина, якщо нею виконані наступні вимоги:

а) з врахуванням пункту 3 вона перебувала в Сполученому Королівстві на початку 5-річного періоду, який закінчується на момент подачі заяви, і число днів, в які вона була відсутня в Сполученому Королівстві в цей період, не перевищувало 450, і

б) число днів, в які вона була відсутньою в Сполученому Королівстві за останні 12 місяців до подачі заяви, не перевищувало 90, і

в) за останні 12 місяців до подачі заяви вона не піддавалася згідно з імміграційними актами ніяким обмеженням, які б стосувалися термінів її перебування в Сполученому Королівстві, і

г) за останні 5 років до подачі заяви вона не порушила імміграційних актів.

3. Та частина підпункту „а” пункту 2, яка вимагає, щоб відповідна особа перебувала в Сполученому Королівстві на початку вказаного в пункті часу, не повинна застосовуватись стосовно особи, яка постійно проживає в Сполученому Королівстві безпосередньо перед вступом в силу акта.

4. За особливих обставин в конкретному випадку державний секретар може, якщо буде вважати за необхідне, маючи на меті пункт 2 діяти наступним чином:

а) розглядати особу, яка подала заяву, як таку, що виконала вимоги, визначені в підпунктах „а” або „б” пункту 2, або в обох підпунктах, незважаючи на те, що число днів, в які вона була відсутньою в Сполученому Королівстві у вказаний в них період, перевищує дозволене число;

б) не брати до уваги обмеження, вказані в підпункті „в” пункту 2, і не вважати, що в момент подачі заяви на цю особу було накладене це обмеження;

в) розглядати цю особу як таку, що виконала вимоги, визначені в підпункті „г” пункту 2, незважаючи на те, що вона перебувала в Сполученому Королівстві в порушення імміграційних актів.

5. Якщо при розгляді заяви про реєстрацію в якості громадянина Великобританії, зробленої особою, якої стосується ця стаття, державний секретар впевнюється, що заявник в якийсь час перебував на службі, вказаній в цьому пункті, то він може, якщо вважає за необхідне, при особливих обставинах в справі заявника зареєструвати цю особу в якості громадянина Великобританії.

6. Пункт 5 посилається на: а) королівську службу в уряді залежної території, і; б) оплачувану або неоплачувану службу, яка не підпадає під підпункт „а” в якості члена законно створеної на залежній території організації, члени якої призначаються Королевою.

Стаття 5.

Громадянин британських залежних територій, який належить до категорії осіб, з якими згідно з договорами Співдружності необхідно поводитися як з громадянами Сполученого Королівства, має право на реєстрацію в якості громадянина Великобританії при умові подання ним заяви.

Стаття 6.

1. Якщо при розгляді заяви про натуралізацію в якості громадянина, зробленої повнолітньою і дієздатною особою, державний секретар впевниться, що заявник відповідає вимогам натуралізації, викладеним в додатку 1 згідно з цим пунктом, то він може, вважаючи за необхідне, видати йому свідоцтво про натуралізацію в якості такого громадянина.

2. Якщо при розгляді заяви про натуралізацію в якості громадянина Великобританії, зробленої повнолітньою і дієздатною особою, яка на момент подачі заяви перебуває в шлюбі з громадянином Великобританії, державний секретар впевниться, що заявник відповідає вимогам натуралізації, викладених в додатку 1 згідно з цим пунктом, то він може, вважаючи за необхідне, видати йому свідоцтво про натуралізацію в якості такого громадянина.

ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ І ГРОМАДЯНСТВО

Звід законів США – титул 8 (витяги)

Розділ III

ГРОМАДЯНСТВО І НАТУРАЛІЗАЦІЯ

Частина I.

Громадянство за народженням і колективна натуралізація

§ 1401. Американці і громадяни Сполучених Штатів за народженням

Американцями і громадянами Сполучених Штатів за народженням вважаються:

а) особа, яка народилася в Сполучених Штатах і перебуває під їх юрисдикцією;

б) особа, яка народилася в Сполучених Штатах, батьки якої – індіанці, ескімоси, алеути або представники інших корінних племен; при цьому надання громадянства згідно цього пункту не повинно завдавати шкоди праву або іншим чином обмежувати права цих осіб на племінну чи іншу власність;

в) особа, яка народилася за межами Сполучених Штатів та їх заморських володінь від батьків – громадян Сполучених Штатів, один з яких мав постійне місце проживання на території Сполучених Штатів або в одному з їх заморських володінь до народження цієї особи;

г) особа, яка народилася за межами Сполучених Штатів та їх заморських володінь, один з батьків якої – громадянин Сполучених Штатів, постійно проживав на території Сполучених Штатів або в одному з їх заморських володінь протягом року до народження цієї особи, а другий -американець, який, проте, не є громадянином Сполучених Штатів;

д) особа, яка народилася в заморських володіннях Сполучених Штатів від батьків, один з яких – громадянин Сполучених Штатів, проживав на території Сполучених Штатів або їх заморських володінь безперервно протягом року в будь-який період часу до народження цієї особи;

е) особа, батьки якої невідомі і яка знайдена в Сполучених Штатах у віці до п'яти років, якщо до досягнення нею двадцяти одного

року не буде встановлено, що ця особа народилася не в Сполучених Штатах;

є) особа, яка народилася за межами Сполучених Штатів та їх заморських володінь, один з батьків якої – іноземець, а другий – громадянин Сполучених Штатів проживав до народження цієї особи на території Сполучених Штатів або їх заморських володінь не менше 10 років, з яких п'ять років – після досягнення чотирнадцяти років; при цьому проживання, передбачене як необхідна умова згідно цього пункту, включає будь-який термін почесної служби одного з батьків – громадянина Сполучених Штатів у Збройних силах Сполучених Штатів або на державній службі уряду Сполучених Штатів або в міжнародній організації, яка підпадає під визначення § 228 титулу 22 Зводу законів США, і будь-який термін, протягом якого один з батьків – громадянин Сполучених Штатів проживав за кордоном перебуваючи на утриманні сина чи дочки, які не перебували в шлюбі – члена сім'ї особи, яка (А) проходила почесну службу у Збройних силах Сполучених Штатів або (В) перебувала на службі уряду Сполучених Штатів або в міжнародній організації, яка підпадає під визначення § 228 титулу 22 Зводу законів США. Ця умова розповсюджується на осіб, які народилися після 24 грудня 1952 року так, ніби вона вступила в силу в такому вигляді із вказаної дати.

§ 1408. Американці, які не є громадянами Сполучених Штатів за народженням.

Американцями, які не є громадянами Сполучених Штатів за народженням, якщо інше не передбачено § 1401 цього титулу, вважаються:

1) особа, яка народилася в заморських володіннях Сполучених Штатів в день формального приєднання цих володінь або після цього дня;

2) особа, яка народилася за межами Сполучених Штатів та їх заморських володінь, обоє батьків якої – американці, але не громадяни Сполучених Штатів, мали постійне проживання в Сполучених Штатах або в їх заморських володіннях до народження цієї особи, а також;

3) особа, батьки якої невідомі і яка виявлена в заморських володіннях Сполучених Штатів у віці до п'яти років, якщо до досягнення нею двадцяти одного року не буде встановлено, що ця особа народилася не в заморських володіннях Сполучених Штатів.

§ 1409. Позашлюбні діти.

а) Положення пункту (в), (с), (д) і (є) § 1401 і пункту (2) § 1408 цього титулу розповсюджуються на дітей, які народилися поза шлюбом в день вступу в силу цього розділу або після цього дня, якщо бать-

ко дитини встановлений до досягнення дитиною двадцяти одного року на підставі усиновлення;

б) якщо інше не передбачене іншими актами, положення пункту (є) § 1401 цього пункту розповсюджується на дітей, які народилися поза шлюбом в період з 13 січня 1941 року до вступу в силу цього розділу, якщо батько дитини установлений до досягнення дитиною двадцяти одного року на підставі усиновлення до вступу в силу цього розділу або після цього дня;

в) незалежно від положення пункту (а) особа, яка народилася за межами Сполучених Штатів поза шлюбом, в день вступу в силу цього розділу або після цього дня, набуває з моменту народження громадянство матері, якщо матір мала громадянство Сполучених Штатів на дату народження згаданої особи і постійно проживала раніше в Сполучених Штатах або їх заморських володіннях протягом року.

Частина II. Набуття громадянства в порядку натуралізації

§ 1421. Юрисдикція по натуралізації.

а) Виключною юрисдикцією надавати особам громадянство Сполучених Штатів володіють наступні суди: існуючі або створювані Конгресом у будь-якому штаті районні суди Сполучених Штатів, районний суд Сполучених Штатів округу Колумбія і Пуерто-Рико, районний суд Сполучених Штатів Вірджинських островів і районний суд Гуама; всі існуючі і створювані суди загальної юрисдикції в будь-якому із штатів чи територій, які мають печатку, секретаря і володіють юрисдикцією у справах, що вирішуються згідно права або справедливості або по праву і справедливості, до яких сума позову не обмежена. Юрисдикція по натуралізації всіх перелічених судів розповсюджується тільки на осіб, які мають постійне місце проживання на території, що підпадає під юрисдикцію цих судів, якщо інше не передбачене цим пунктом;

б) особа, яка звертається з заявою про натуралізацію у будь-який суд штату, який володіє юрисдикцією в справах про натуралізацію, може подати заяву в район штату чи судовий округ штату за своїм постійним місцем проживання незалежно від того, чи є його постійне місце проживання в тому графстві, в якому подана заява про натуралізацію;

в) за запитом секретарів вказаних судів Генеральний аторней надає вказаним судам бланки документів певної форми, необхідні для судового провадження про натуралізацію;

г) надання особі громадянства Сполучених Штатів здійснюється виключно в порядку і у відповідності з умовами, передбаченими цим пунктом.

§ 1422. Право на натуралізацію.

Особа не може бути позбавлена права набувати громадянство Сполучених Штатів за ознаками раси, статі або сімейного стану чи обмежена в цьому праві.

§ 1423. Вимоги до знання англійської мови, історії, принципів і форми правління Сполучених Штатів.

Жодна особа, якщо інше не передбачено в цій частині, не може на підставі особистої заяви набути громадянство у випадку неможливості показати:

1) знання англійської мови, в тому числі уміння читати, писати і використовувати в мові найбільш вживані слова англійської мови. Проте ця вимога не розповсюджується на особу, яка фізично не здатна її виконати, але має право набути громадянство, або на будь-яку особу, що досягла до дня подачі заяви про натуралізацію згідно § 1445 цього титулу віку понад п'ятдесят років і яка проживає у Сполучених Штатах не менше двадцяти років з моменту надання законного дозволу на постійне проживання. Вимоги цього параграфу про уміння читати і писати вважаються виконаними, якщо заявник зможе прочитати і написати прості слова і фрази під час об'єктивної перевірки його грамотності, в якій недопустимим є застосування особливих чи невинуватих вимог, а також

2) знання і розуміння основ історії, принципів і форми правління Сполучених Штатів.

§ 1424. Заборона надавати громадянство особам, які протистоять уряду чи закону, прихильникам тоталітарних форм правління.

А) незалежно від будь-яких інших положень цього титулу не може бути надано громадянство Сполучених Штатів особі:

1) яка підтримує або проповідує протистояння законному уряду або яка є членом чи надає сприяння організації, яка підтримує або проповідує це протистояння;

2) яка є членом або надає сприяння: А) Комуністичній партії Сполучених Штатів; Б) будь-якій іншій тоталітарній партії Сполучених Штатів; В) комуністичній політичній асоціації; Г) комуністичній або іншій тоталітарній партії окремого штату Сполучених Штатів, іноземної держави, а також політичній чи географічній територіальній одиниці іноземної держави; Д) секції підконтрольній організації, відді-

лу або підрозділу вказаної асоціації чи партії; Е) прямим попередником або наступником асоціації чи партії незалежно від найменування групи або організації у минулому, в теперішньому чи в майбутньому; Є) незалежно від того, розповсюджуються на особу чи ні інші положення цього параграфа, яка є членом чи надає сприяння організації комуністичної дії протягом періоду, коли ця організація реєструється або підлягає реєстрації; Ж) незалежно від того, розповсюджуються на особу чи ні інші положення цього параграфа, яка є членом чи надає сприяння організації комуністичного фронту протягом періоду, коли ця організація реєструється або підлягає реєстрації...якщо тільки іноземець не докаже, що не знав або не міг гадати під час вступу в організацію чи надання їй сприяння (а також не знав або не міг гадати до чи після дати реєстрації цієї організації або дати, до чи після якої їй належало зареєструватись), що ця організація – організація комуністичного фронту;

3) на яку не розповсюджуються інші положення цього параграфа, але яка підтримує економічні, міжнародні і урядові доктрини світового комунізму або установа в Сполучених Штатах тоталітарної диктатури, а також яка є членом або надає сприяння будь-якій організації, яка підтримує економічні, міжнародні й урядові доктрини світового комунізму або установа в Сполучених Штатах тоталітарної диктатури в своїх заявах або в письмових чи друкованих публікаціях, виданих чи опублікованих цією організацією, з її дозволу або згоди, за її дорученням або на її засоби;

4) яка підтримує або проповідує: А) повалення насильницьким шляхом або іншими неконституційними методами уряду Сполучених Штатів чи відміну законодавчих актів; Б) обов'язок, необхідність і своєчасність умисного нападу або убивства посадової особи чи осіб (як конкретних, так і будь-яких посадових осіб) уряду Сполучених Штатів або інших законних урядів у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків; В) заподіяння збитків, пошкодження чи зруйнування власності; Г) саботаж;

5) яка є автором або видавцем письмових чи друкованих матеріалів або спонукає до вчинення їх написання чи опублікування, незаконно розповсюджує, друкує чи розмножує їх або спонукає до вчинення цих дій, незаконно володіє з метою розповсюдження, опублікування чи розмноження письмових чи друкованих матеріалів, у яких підтримується або пропонується протистояння законному уряду або підтримується: А) повалення насильницьким шляхом або іншими неконституційними методами уряду Сполучених Штатів чи відміну законодавчих актів; Б) обов'язок, необхідність і своєчасність умисного напа-

ду або убивства посадової особи чи осіб (як конкретних, так і будь-яких посадових осіб) уряду Сполучених Штатів або інших законних урядів у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків; В) заподіяння збитків, пошкодження чи зруйнування власності; Г) саботаж; Д) економічні, міжнародні і урядові доктрини світового комунізму або установлення в Сполучених Штатах тоталітарної диктатури;

б) яка є членом або надає сприяння будь-якій організації, яка складає письмові чи друковані матеріали, розповсюджує, друкує, публікує чи розмножує їх або спонукає до здійснення цих дій, а також володіє з метою розповсюдження, опублікування, видання або розмноження письмових чи друкованих матеріалів, передбачених підпунктом (5) цього параграфа;

Б) положення цього параграфа або інших параграфів цього титулу не можуть бути витлумачені як заяви про те, що будь-які організації, передбачені цим параграфом чи іншими параграфами титулу, підтримують повалення уряду Сполучених Штатів насильницьким шляхом або іншими неконституційними методами;

В) положення цього параграфа розповсюджуються на будь-яку особу, яка клопочеться про натуралізацію і яка протягом десяти років перед поданням заяви про натуралізацію або з моменту подання заяви про складення остаточної присяги на громадянство входить або, як виявилось, входила в одну із груп осіб, перелічених в цьому параграфі, незалежно від того, що під час подачі заяв ця особа мала і не виходила у вказані групи осіб;

Г) будь-якій особі, що входить у групу осіб, передбачену пунктом (а) цього параграфа, тільки на підставі колишнього членства або надання в минулому сприяння партії чи організації, може бути надано громадянство незважаючи на положення пункту (в) цього параграфа, якщо особа доведе, що членство чи сприяння не носило добровільного характеру або це відбувалось до досягнення цією особою шістнадцяти років, а також що членство чи сприяння було пов'язане з будь-якою дією закону або з метою працевлаштування, отримання продуктового пайка або інших життєво важливих предметів і було необхідною умовою для їх набуття.

§ 1427. Вимоги, що пред'являються до натуралізації

а) місце проживання.

Особа може бути натуралізована, крім випадків, передбачених цією частиною, якщо заявник (1) безпосередньо до подачі заяви про натуралізацію мав дозвіл на постійне місце проживання на території Сполучених Штатів не менше п'яти років, а протягом п'яти років безпосередньо до подачі заяви про натуралізацію перебував у Сполучених

Штатах не менше половини цього терміну, а також проживав у штаті, де подано заяву, не менше шести місяців, (2) постійно проживав на території Сполучених Штатів з моменту подачі заяви до прийняття в громадянство і (3) протягом всього терміну, передбаченого цим параграфом, був особою, яка володіє високими моральними якостями, відданим Конституції Сполучених Штатів і доброзичливо налаштованим стосовно існуючого порядку і процвітання Сполучених Штатів.

б) відсутність.

Відсутність на території Сполучених Штатів понад шість місяців, але менше року протягом терміну, коли вимагається постійне проживання для прийняття в громадянство, безпосередньо до подачі заяви про натуралізацію, а також з моменту подачі заяви і до остаточного розгляду справи в суді спричиняє перерву терміну проживання, якщо заявник не докаже суду, а суд визнає достатнім, що фактично заявник не покидав своє місце проживання на території Сполучених Штатів протягом вказаного періоду.

Відсутність на території Сполучених Штатів понад один рік або більше протягом терміну, коли вимагається постійне проживання для прийняття в громадянство (незалежно від того, було воно до чи після подання заяви про натуралізацію), спричиняє перерву терміну проживання, крім випадків, коли особа, яка перебуває і проживає на території Сполучених Штатів постійно не менше року після одержання законного дозволу на постійне проживання, пізніше була прийнята на службу або уклала контракт з урядом Сполучених Штатів або з будь-яким американським дослідним інститутом, визнаним таким Генеральним атторнеєм, або була прийнята на службу в американську фірму чи корпорацію, повно чи частково зайняту в сфері зовнішньої торгівлі і комерції Сполучених Штатів, або в підконтрольну їй компанію, у якій понад 50% капіталу належить американській фірмі чи корпорації, або прийнята на службу у міжнародну організацію, членом якої Сполучені Штати є в силу договору чи статуту.

На дружину і на синів та дочок, які є на утриманні і не перебувають у шлюбі, які є членами сім'ї особи, котрій надані переваги згідно цього розділу, також поширюються переваги на весь термін, протягом якого вони проживали за кордоном як члени сім'ї, що перебувають на утриманні цієї особи.

§ 1429. Попередні умови для натуралізації; тягар доведення.

Якщо інше не передбачено цією частиною, особа може бути натуралізована у випадку одержання законного дозволу на постійне проживання у Сполучених Штатах згідно відповідних положень цього

розділу. На особу покладається тягар доведення факту прибуття на територію Сполучених Штатів на законних підставах, а також дати, місця і способу прибуття.

§ 1443. Порядок застосування

а) правила і приписи, що регламентують перевірку заявників; допустимі обмеження перевірки.

Генеральний аторней видає правила і приписи, необхідні для приведення до виконання положень цієї частини, і уповноважений визначати допустимі обмеження і характер перевірки заявників про натуралізацію на предмет допустимості одержання громадянства для відповідної рекомендації судам, що здійснюють натуралізацію. За розсудом Генерального аторнея і у відповідності з виданими ним правилами і приписами перевірка може проводитись як до, так і після подачі заяви про натуралізацію. Перевірка є єдиною на всій території Сполучених Штатів і обмежується виясненням питань про місце проживання заявника, дійсного перебування на території Сполучених Штатів, наявності високих моральних якостей, розуміння основних принципів Конституції Сполучених Штатів і відданості їм, вміння читати, писати і розмовляти англійською мовою, а також інших умов, які вимагаються за законом для того, щоб одержати громадянство в порядку натуралізації.

б) навчання осіб правам і обов'язкам громадянина.

Генеральний аторней сприяє навчанню і підготовці осіб, які бажають одержати натуралізацію, обов'язкам громадянина, які включають: розсилання державним школам списків осіб, які бажають одержати натуралізацію; підготовку і роздачу підручників про права і обов'язки громадянина тим особам, які бажають одержати натуралізацію, які в державних школах чи під їх контролем навчаються, готуючись до набуття громадянства; підготовку і щомісячне розповсюдження бюлетенів про імміграцію і натуралізацію; подання допомоги офіційним організаціям штату і федерацій, в тому числі зв'язаним з професійним навчанням, і співробітництво з ними.

в) припис, який стосується форми документів.

Генеральний аторней складає і надає бланки документів, які необхідні для виконання положень, передбачених цією частиною. Тільки бланки документів встановленого взірця визнаються законними. Сертифікати про натуралізацію і про громадянство друкуються на гербовому папері і мають послідовну нумерацію окремих серій.

§ 1445. Заява про натуралізацію

а) Факти і форма.

Заявник про натуралізацію складає і подає в двох примірниках під присягою секретарю суду, який здійснює натуралізацію, письмову

заяву, підписану власноручно, якщо особа в стані писати. Форма заяви відповідає приписам Генерального аторнея: в заяві містяться суттєві, на думку Генерального аторнея, факти, що стосуються натуралізації заявника, які необхідно довести під час розгляду заяви в суді.

б) Хто може подати заяву.

Заява, подана особою, є дійсною, якщо (1) особа досягла вісімнадцятироків і (2) раніше не зверталась із заявою аналогічного змісту в Службі імміграції і натуралізації у формі і в порядку визначених Генеральним аторнеєм. В заяві іноземця про натуралізацію наводяться докази законного дозволу на постійне проживання.

§ 1446. Розслідування стосовно заявників

а) Відміна розслідування.

У будь-який час до остаточного розгляду заяви про натуралізацію, передбаченого § 1447 (а) призначена Генеральним аторнеєм службова особа Служби імміграції і натуралізації або Сполучених Штатів проводить особисте розслідування стосовно заявника про натуралізацію в місці чи місцях проживання особи, а також в місці чи місцях, де вона перебувала на службі, займалась бізнесом або мала роботу протягом не менше п'яти років безпосередньо до подачі заяви про натуралізацію. Генеральний аторней може на свій розсуд відмінити особисте розслідування за конкретною справою чи конкретних справах, або категорії справ.

§ 1447. Остаточний розгляд справи

а) Відкрите засідання суду; складання присяги.

Остаточний розгляд заяви про натуралізацію проводиться у відкритому судовому засіданні в складі одного або кількох суддів. Остаточне рішення за заявою про натуралізацію приймається за приписами членів суду і заноситься повністю в спеціальний протокол. Остаточний розгляд заяви проводиться в суді після складання присяги перед судом заявником. Якщо через хворобу або інші обставини заявник не може бути присутнім на відкритому засіданні, в якому проводиться остаточний розгляд заяви про натуралізацію, остаточне слухання справи проводиться суддею або судьями у місці, визначеному судом.

§ 1448. Присяга про зречення і про вірність

а) Для того, щоб було надане громадянство, особа, яка клопочеться про натуралізацію, до надання громадянства у відкритому судовому засіданні складає присягу, у якій міститься: 1) підтримка Конституції Сполучених Штатів; 2) абсолютне і повне заперечення вірності і відданості будь-якому іншому правителю, монарху, державі чи суверенній владі, громадянином чи підданим якого раніше був заявник; 3) виступ на захист Конституції і законів Сполучених Штатів і відсто-

ювання їх від будь-яких зовнішніх і внутрішніх ворогів; 4) збереження істинної віри і відданості Сполученим Штатам; 5) (А) обов'язок носити зброю від імені Сполучених Штатів у випадках, передбачених законом; (Б) обов'язок нести нестроєву службу у Збройних силах Сполучених Штатів у випадках, передбачених законом; (В) виконання роботи, яка має національне значення, під контролем цивільних властей у випадках, передбачених законом. Кожна особа повинна скласти присягу згідно положенням підпунктів 1-5 попереднього положення. Особа, яка надала ясні і переконливі докази, які задовольняють суд, що здійснює натуралізацію, того, що вона відмовляється носити зброю у Збройних силах Сполучених Штатів через релігійне виховання і віросповідання, повинна скласти присягу, яка містить положення підпунктів 1-4 і частин (Б) і (В) підпункту (5) цього параграфа. Особа, яка надала ясні і переконливі докази, які задовольняють суд, що здійснює натуралізацію, про те, що вона є противником несення будь-якого роду служби у Збройних силах Сполучених Штатів через релігійне виховання і віросповідання, повинна скласти присягу, яка містить положення підпунктів 1-4 і частин (В) підпункту (5). Вживаний у параграфі термін „релігійне виховання і віросповідання” означає віру особи у верховну істоту, яка втілює у собі зобов'язання пріоритетного характеру відносно зобов'язань, які витікають з будь-яких людських взаємовідносин, але не включає в себе політичні, соціологічні чи філософські погляди або норми морального кодексу. У випадку натуралізації дитини відповідно з § 1443 цього титулу суд, який здійснює натуралізацію, може відмінити складання присяги, якщо дитина, на думку суду, не розуміє її значення.

б) Якщо особа, яка подає заяву про натуралізацію, має спадковий титул або інші аристократичні відзнаки іноземної держави, заявник крім виконання вимог пункту (а) цього параграфа відрікається під присягою у відкритому судовому засіданні після розгляду заяви про натуралізацію від цього титулу чи аристократичної відзнаки. Суд заносить в протокол факт зречення, яка вважається складовою частиною цього процесу.

в) Якщо заявник з причини хвороби чи інших перешкод не може бути присутнім на відкритому судовому засіданні, присяга, передбачена пунктом (а), складається судді у місці, визначеному судом.

§ 1449. Сертифікат про натуралізацію.

Особа, якій суд, що здійснює натуралізацію, надав громадянство згідно положенням цього параграфа, має право отримати сертифікат про натуралізацію у секретаря суду.

ФЕДЕРАЛЬНИЙ ЗАКОН

від 15 липня 1965 р.

ПРО АВСТРІЙСЬКЕ ГРОМАДЯНСТВО

(закон про громадянство 1965 р.)

Розділ I.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

§ 1. (Конституційне положення) В Австрійській Республіці встановлено громадянство. Його поділ на федеральне громадянство і громадянство землі, передбачене статтею 6 Федеральної Конституції в редакції 1929 р., регулюється спеціальними положеннями, виданими відповідно до Федеральної Конституції.

§ 2. У цьому Федеральному законі прийняті наступні позначення:

- 1) республіка: Австрійська Республіка;
- 2) громадянство: громадянство Австрійської Республіки (австрійське громадянство);
- 3) громадянин: без різниці статі особа, яка має австрійське громадянство;
- 4) іноземець: без різниці статі особа, яка не має австрійського громадянства.

§ 3. Крім випадків, передбачених § 8, особа, громадянство якої не може бути вияснено, розглядається як особа без громадянства.

§ 4. Оскільки цей Федеральний закон напевно не передбачає іншого, для його застосування статі і сімейне становище правового значення не мають.

§ 5¹. 1. Постійним місцем проживання особи є місце, де вона поселилась згідно з підтвердженням або таким, що витікає з об'єктивних обставин наміром обрати це місце центром, з яким будуть пов'язані її подальші життєві відносини. При цьому не має значення чи були наміри залишитись у цьому місці назавжди.

2. Місцем проживання подружжя громадянина, який є на службі в установах територіальної одиниці всередині країни або місце служби якого є за кордоном, (іноземний службовець) в значенні цього Федерального закону вважається місто Відень, при умові, що подружжя тривалий час веде спільне господарство з особою, що перебуває за кордо-

¹ У редакції Федерального закону від 3 березня 1989 р. № 170.

ном і не має постійного місця проживання всередині країни. Це положення відповідно розповсюджується і на подружжя громадянина, який є на службі у Федеральній палаті в справах ремісничого господарства, якщо він у зв'язку з роботою перебуває за кордоном.

Розділ II НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

§ 6². Громадянство набувається на підставі:

- 1) походження (легітимації) (§ 7 і 8);
- 2) присвоєння (розповсюдження присвоєння) (§ 10 – 24);
- 3) вступу на посаду штатного професора університету або штатного чи нештатного професора вищої школи (§ 25, абз. 1);
- 4) заяви (§ 25, абз. 2);
- 5) свідоцтва, що підтверджує місце проживання (§ 58 в).

ПОХОДЖЕННЯ (ЛЕГІТИМАЦІЯ)

§ 7³. 1. Діти, народжені в шлюбі, набувають громадянство з моменту народження, якщо:

- а) один з батьків в цей момент мав громадянство або
- б) один з батьків, померлий перед цим, на момент своєї смерті мав громадянство.

2. Відмінений.

3. Діти, народжені поза шлюбом, набувають громадянство з моменту народження, якщо їх мати до цього моменту мала громадянство,

4. Коли народжений поза шлюбом іноземець легітимуються, будучи неповнолітнім і таким, що не перебуває в шлюбі, то з моменту легітимації він набуває громадянство, якщо його батько в цей час є громадянином або мав громадянство на момент смерті, що настала до легітимації. Набуття громадянства посередництвом легітимації розповсюджується також на позашлюбних дітей жінок, які за походженням є громадянками.

§ 8⁴. 1. Поки не доведено протилежне, громадянином в силу походження вважається особа, знайдена у віці менше шести місяців на території Республіки.

² У редакції Закону 1983 р., № 170.

³ Там само.

⁴ У редакції Закону 1983 р., № 170.

2. Це положення розповсюджується на осіб, які народилися на території республіки, якщо:

а) при народженні в шлюбі один з батьків;

б) при народженні поза шлюбом мати народились на території Республіки.

3. Положення абз. 1 розповсюджується також на осіб, які до 1 вересня 1981 року були знайдені на території Республіки, положення абз. 2 розповсюджуються також на осіб, які народилися до цього дня, якщо їх батько, від шлюбу з яким вони народжені, або їх мати, яка народила їх поза шлюбом, народились на території Республіки.

§ 9. Відмінений⁵.

ПРИСВОЄННЯ

§ 10⁶. 1. Громадянство може бути присвоєно іноземцю, якщо:

1) він не менше ніж протягом останніх десяти років має постійне місце проживання на території Республіки;

2) він судом Республіки на підставі вироку, що вступив в законну силу, не був засуджений:

а) до позбавлення волі на строк більше шести місяців за скоєння одного чи кількох умисних кримінальних караних діянь;

б) або до позбавлення волі за фінансове правопорушення, при цьому присвоєнню громадянства перешкоджає також засудження за скоєння кримінального караного діяння, коли іноземець не досяг 18-річного віку;

3) проти нього судом Республіки не порушено кримінального переслідування:

а) через підозру в скоєнні одного чи кількох умисних кримінальних караних діянь, за які передбачено позбавлення волі на строк більше шести місяців;

б) через підозру в скоєнні фінансового правопорушення, що карається позбавленням волі;

4) він не був засуджений вироком іноземного суду, що вступив в законну силу, до позбавлення волі на строк більше шести місяців за скоєння одного чи кількох умисних діянь, при умові, що таке діяння вважається кримінально караним також за австрійським законодавством і вирок винесений згідно положень ст. 6 Європейської конвенції про охорону прав і основних свобод особи;

⁵ Законом 1983 р., № 170.

⁶ У редакції Закону 1983р., № 170.

5) стосовно нього немає заборони на проживання;
6) його попередня поведінка гарантує, що він позитивно відноситься до Австрійської Республіки і не є загрозою для громадянського спокою, порядку і безпеки;

7) він достатньо забезпечений засобами до існування або відчуває фінансові труднощі не по своїй вині, і

8) він не перебуває з іноземними державами в таких відносинах, коли присвоєння громадянства може спричинити шкоду інтересам або престижу Австрійської Республіки.

2. Іноземцю, що має іноземне громадянство, не може бути присвоєно громадянство, якщо він:

а) не вчинив дій, необхідних для відмови від свого попереднього громадянства, хоч вони були можливі і їх вчинення передбачалося, і він не є біженцем в розумінні Конвенції від 28 липня 1951 р. або Протоколу про правовий статус біженців або

б) шляхом подачі заяви чи іншим способом висловив намір зберегти попереднє громадянство.

3. Передумови, що містяться в абз. 1 п.1, можуть не враховуватись, якщо мова йде про неповнолітнього або якщо іноземець протягом не менше чотирьох останніх років безперервно має своє постійне місце проживання на території Республіки і висуває підстави присвоєння громадянства, що заслуговують на особливу увагу. В таких випадках до присвоєння громадянства необхідно вислухати думку федерального міністра внутрішніх справ.

4. (Конституційне положення). Передумови, що містяться в абз. 1, п. 1 і 7, а також в абз. 2, не враховуються, якщо Федеральний уряд установить, що присвоєння громадянства відповідає інтересам Республіки в силу особливих досягнень іноземця, зокрема, в галузі науки, економіки, мистецтва чи спорту, які він має або які від нього можна чекати.

§ 11. Орган відповідно до наданим йому § 10 правом вільного розсуду повинен керуватися міркуваннями загального добра, суспільних інтересів і брати до уваги загальний характер поведінки сторони. У випадку присвоєння громадянства належить при відповідних умовах звернути особливу увагу на ту обставину, що іноземець є біженцем в розумінні Конвенції від 28 липня 1951 р. або Протоколу про правовий статус іноземців.

§ 11a⁷. Іноземцю з врахуванням передумов, вказаних в § 10, абз. 1, п.2-8 і абз. 2, присвоюється громадянство, якщо:

⁷ Включений Законом 1983 р. № 170.

1) чоловік (дружина) є громадянином,
2) шлюб не розірваний судом ні у формі відмови від столу і ложка, ні у формі припинення подружніх зв'язків;
3) він не є іноземцем внаслідок передбаченого § 33 позбавлення громадянства і

4) а) шлюб існує не менше одного року й іноземець має своє постійне місце проживання на території Республіки безперервно протягом останніх чотирьох років або при тривалості шлюбу не менше двох років строк для постійного місця проживання складає не менше трьох років, або

б) шлюб існує не менше п'яти років і чоловік (дружина) не менше десяти останніх років безперервно є громадянином.

§ 12⁸. Іноземцю з врахуванням передумов, вказаних в § 10, абз. 1, п. 2-8 і абз. 2, повинно бути присвоєно громадянство, якщо він:

а) протягом не менше тридцяти останніх років має постійне місце проживання на території Республіки і став іноземцем не внаслідок позбавлення громадянства (§ 33 або § 34) чи відмови від громадянства (§37), або

б) протягом щонайменше десяти років безперервно був громадянином, втратив громадянство не внаслідок позбавлення (§ 33 або § 34) чи відмови від громадянства (§ 37), а інакше, є з цього часу іноземцем і має постійне місце проживання на території Республіки не менше одного року, або

в) втратив громадянство не внаслідок позбавлення, передбаченого § 33, а інакше в той час, коли не міг самостійно здійснювати свої права, і з тих пір є іноземцем і заявляє клопотання про присвоєння громадянства не пізніше ніж протягом двох років після отримання повноважень на самостійне здійснення своїх прав, або

г) не міг отримати громадянство у відповідності з §17 шляхом розповсюдження присвоєння громадянства тільки тому, що батько (приймний батько), від якого залежало вирішення цього питання, уже є громадянином.

§ 13⁹. Жінці, з врахуванням передумов, вказаних в § 10, абз. 1, п. 2-8 і абз. 2, повинно бути присвоєно громадянство, якщо

1) вона до 1 вересня 1983 року втратила громадянство в силу того, що

а) вийшла заміж за іноземця;

⁸ У редакції Закону 1983р., № 170.

⁹ У редакції Закону 1983 р., № 170.

- б) одночасно зі своїм чоловіком набула те саме іноземне громадянство або
- в) протягом свого шлюбу з іноземцем набула його громадянство;
- 2) з цього моменту¹⁰ є іноземкою;
- 3) шлюб припинився зі смертю чоловіка або подружні зв'язки розірвані іншим чином, і
- 4) вона заявляє клопотання про присвоєння громадянства не пізніше ніж протягом двох років після припинення шлюбу.

§ 14¹¹. 1. Іноземцю повинно бути присвоєно громадянство, якщо він

- 1) народився на території Республіки і з моменту народження не має громадянства;
- 2) загалом не менше десяти років мав постійне місце проживання на території Республіки, причому безперервно не менше п'яти років безпосередньо перед присвоєнням громадянства;
- 3) не був засуджений вироком одного з судів Республіки, що вступив в законну силу, згідно з наступними нормами закону:
 - а) § 103, 124, 242, 244, 246, 248, 252-254, 256, 257, абз. 2, 258, 259, 260, 269, 274-76, 279-285 і 320 Кримінального кодексу;
 - б) § 277 і § 278 Кримінального кодексу якщо діяння вчинено спільно з передбаченим у § 103 Кримінального кодексу кримінально-караним діянням;
 - в) § 286 Кримінального кодексу, якщо діяння вчинено спільно з вказаними в п. „а” кримінально-караними діяннями;
 - г) § 3а і 3б, а також § 3г-3ж Закону про заборони 1947 р.;
- 4) не був засуджений вироком, що вступив в законну силу одного з судів Республіки, або іноземного суду до позбавлення волі строком на п'ять чи більше років і призначене іноземним судом покарання у вигляді позбавлення волі може бути призначено також у відповідності з австрійським законодавством, а вирок винесений згідно з положеннями ст. 6 Європейської конвенції про охорону прав і основних свобод особи;
- 5) клопотання про присвоєння громадянства подається по досягненню 18-річного віку і не пізніше ніж через два роки після настання повноліття.

¹⁰ Мається на увазі момент втрати громадянства.

¹¹ У редакції Закону 1983 р., № 170.

2. Особа, яка народилася на борту судна, що прямує під морським прапором Республіки або повітряного корабля, що належить Республіці, вважається при застосуванні абз. 1, п.1 такою, що народилася на території Республіки.

§ 15¹². 1. Спливання терміну постійного проживання, передбаченого § 10, абз. 1, п.1 і абз. 3, § 11 а, п. 4, п.п. „а”, § 12, п.п. „а” і „б”, а також § 16, абз. 1, п. 3 переривається а) заборонаю на проживання, що вступила в законну силу;

б) перебуванням більше одного року в місцях позбавлення волі, в закладах для душевнохворих правопорушників, в закладах для правопорушників, що потребують перевиховання або в закладах для небезпечних рецидивістів в межах країни або в закладах такого типу за кордоном внаслідок засудження за скоєння діяння кримінально караного австрійським законодавством; при цьому термін перебування в місцях позбавлення волі і термін виконання запобіжної міри, пов'язаної з позбавленням волі, сумується.

2. Перерва спливання строку згідно з абз. 1, п. ”а” анулюється, якщо заборона на проживання була відмінена пізніше як необґрунтована.

§ 16¹³. 1. Присвоєння громадянства іноземцю розповсюджується на подружжя з врахуванням передумов, вказаних в § 10, абз. 1, п. 2-8 і абз. 2, якщо:

1) шлюб не розірваний судом ні у формі відмови від стола і ложка, ні у формі припинення подружніх зв'язків;

2) він став іноземцем не внаслідок позбавлення громадянства згідно з §33

3) а) шлюб існує не менше одного року і іноземець має своє постійне місце проживання на території Республіки безперервно протягом останніх чотирьох років або при тривалості шлюбу не менше двох років строк для постійного місця проживання складає не менше трьох років, або

б) шлюб існує не менше п'яти останніх років. 2. Відсутність умов, передбачених абз. 1, п.3 і § 10, абз. 2, не перешкоджає розповсюдженню громадянства, якщо воно присвоюється відповідно до § 10, абз. 4.

2. Відсутність умов, передбачених абз. 1 п. 3 і § 10, абз. 2, не перешкоджає розповсюдженню громадянства, якщо воно присвоюється відповідно до § 10, абз. 4.

¹² У редакції Закону 1983 р., № 170.

¹³ Там само.

§ 17¹⁴. 1. Присвоєння громадянства з врахуванням умов, вказаних в § 10, абз. 1, 2-8, і абз. 2, розповсюджується на

1) народжених в шлюбі дітей іноземця,
2) народжених поза шлюбом дітей жінки,
3) народжених поза шлюбом дітей чоловіка, якщо його батьківство встановлено або визнано і на ньому лежить обов'язок турботи і виховання дітей,

4) прийомних дітей іноземця, якщо діти є неповнолітніми, не перебувають в шлюбі і не стали іноземцями внаслідок позбавлення громадянства згідно з § 33.

2. Присвоєння громадянства з врахуванням умов, вказаних в § 10, абз. 2, розповсюджується далі на позашлюбних дітей тих нащадків, які перелічені в абз. 1, якщо останні жіночої статі і на них розповсюджується присвоєння громадянства.

3. Наявність такої умови як неповноліття, не вимагається стосовно дитини, яка є інвалідом, якщо інвалідність є істотною і дитина веде спільне господарство з тим з батьків, від якого залежить розповсюдження присвоєння громадянства, або якщо на цьому з батьків лежить обов'язок піклуватися про дитину, і він виконує обов'язок з його утримання. Особами, інвалідність яких визнається істотною за змістом цього положення, вважаються особи, які через серйозну хворобу або фізичні недоліки потребують особливого догляду або особливих витрат на своє утримання і можна припустити, що протягом довгого часу вони не будуть здатні самотійно добувати засоби на своє утримання. Інвалідність, яка є істотною, повинна бути підтверджена свідоцтвом, виданим офіційно уповноваженим на це австрійським лікарем.

4. Відсутність умов, передбачених § 10, абз. 2, не перешкоджає розповсюдженню присвоєння громадянства, якщо громадянство присвоюється згідно з § 10 абз. 4.

18. Розповсюдження присвоєння громадянства може провадитися тільки одночасно з присвоєнням громадянства і обов'язково з указанням того ж моменту набуття громадянства, як й при присвоєнні.

§ 19¹⁵. 1. Присвоєння громадянства (розповсюдження присвоєння) може бути виконано тільки за письмовим клопотанням.

2. Клопотання підписується особисто іноземцем, здатним самотійно здійснювати свої права. Якщо іноземець не здатний самотійно

¹⁴ У редакції Закону 1983р., № 170.

¹⁵ Там само.

здійснювати свої права, клопотання повинно бути підписано або його законним представником особисто, або з письмової згоди законного представника самим іноземцем або третьою особою.

3. Якщо законний представник відмовляється дати згоду, вона може бути замінена постановою суду у випадку, коли присвоєння громадянства (розповсюдження присвоєння) відповідає інтересам іноземця з міркувань, зв'язаних з його вихованням, професійною підготовкою та іншими важливими підставами. Це ж положення діє й у випадках, коли іноземець не має законного представника або з його законним представником неможливо зв'язатися і зустрічі з ним перешкоджає непереборна сила. Компетентним є той австрійський суд, який вирішував би питання про опіку або піклування, якщо б іноземець був громадянином.

§ 20¹⁶. 1. Іноземцю повинно бути забезпечено присвоєння громадянства (розповсюдження присвоєння), перш за все у випадку, якщо він на протязі двох років докаже припинення зв'язку зі своєю колишньою Батьківщиною, якщо:

1) він не є ні особою без громадянства, ні біженцем в розумінні Конвенції від 28 липня 1951 року або Протоколу про правовий статус біженців,

2) не підлягають застосуванню ні положення § 10 абз. 4, ні положення § 16 абз. 2 або 17, абз. 4 і

3) забезпечення присвоєння громадянства зробило би неможливим або полегшило йому припинення зв'язку з його колишньою батьківщиною.

2. Присвоєння повинно бути відмінено, якщо стосовно іноземця більше не діють умови присвоєння (розповсюдження присвоєння) громадянства.

§ 21. Іноземець, який здатний самостійно здійснювати свої права або досяг 18-річного віку і тільки через свій вік не здатний самостійно здійснювати свої права, повинен перед присвоєнням громадянства (розповсюдження присвоєння) скласти наступну присягу: „Я присягаю, що буду вірним громадянином Австрійської Республіки, буду завжди добросовісно додержувати її законів і не зроблю нічого, що могло б завдати шкоди інтересам і престижу Республіки”.

§ 22. 1. Якщо іноземець має постійне місце проживання на території Республіки, присяга складається усно в органі, компетентному згідно з § 39. Цей орган може, однак, уповноважити на прийняття при-

¹⁶ У редакції Закону 1983 р., № 170.

сяги районне управління, на території якого іноземець має своє постійне місце проживання.

2. Якщо іноземець має постійне місце проживання за кордоном, присяга складається усно в австрійському представництві, перед яким прийняття присяги буде клопотати орган, компетентний згідно з § 39.

Це положення не діє, якщо іноземець через віддалення свого місця проживання чи інших важливих підстав не може з'явитися в австрійське представництво для складання присяги.

3. Якщо іноземець взагалі не має постійного місця проживання або якщо має бути застосовано положення, що міститься в абз. 2, другого реченні, то присяга складається письмово в орган, компетентний згідно з § 39, у випадку, коли іноземець не може з'явитися в цей орган особисто для усного складання присяги.

4. Якщо присяга складається усно, то складається відповідний протокол.

§ 23. 1. Рішення про присвоєння громадянства (розповсюдження присвоєння) виноситься в письмовому вигляді.

2. Громадянство вважається присвоєним з того моменту, який вказаний в рішенні. При визначенні цього моменту враховується можливий термін вручення рішення відповідно до діючого календарного часу.

3. Якщо іноземець, якому має бути присвоєно громадянство, склав присягу усно, рішення йому вручається в кінці цієї процедури. В іншому випадку рішення передається особі, яка звернулася з клопотанням про присвоєння громадянства.

§ 24. Поновлення провадження щодо присвоєння громадянства згідно з умовами, вказаними в § 69, абз. 1, п. „б” і „в”, Закону про загальне адміністративне провадження 1950 р. може бути дозволено або приписано тільки тоді, коли особа, якої це стосується, не стане в противному випадку особою без громадянства.

ВСТУП НА ПОСАДУ ШТАТНОГО ПРОФЕСОРА УНІВЕРСИТЕТУ АБО ШТАТНОГО ЧИ НЕШТАТНОГО ПРОФЕСОРА ВИЩОЇ ШКОЛИ¹⁷

§ 25. 1. (Конституційне положення). Іноземець набуває громадянство внаслідок вступу на посаду штатного професора австрійського університету або штатного чи нештатного професора вищої школи в Академії образотворчих мистецтв або іншої австрійської школи мистецтв.

¹⁷ У редакції Закону 1983 р., № 170.

2. З врахуванням умов, вказаних в § 10, абз. 1, п. 2-8, внаслідок вступу на посаду в якості професора університету (вищої школи) і на підставі заяви про бажання бути вірними громадянами Республіки громадянство набувають:

1) один з подружжя, якщо шлюб не розірваний судом ні у формі відмови від стола і ложа, ні у формі припинення подружніх зв'язків, а вказаний з подружжя не став іноземним громадянином внаслідок позбавлення громадянства згідно з § 33.

2) діти, якщо на них згідно з положеннями § 17 мало би бути розповсюджено присвоєння громадянства.

3. Заяви, передбачені абз. 3, подаються письмово протягом одного року після того, як професор університету (вищої школи) вступив на посаду, органу, компетентному згідно з § 39. Підлягає застосуванню положення § 19, абз. 2 речення другого. При наявності необхідних умов орган затверджує присвоєння громадянства.

Розділ III

ВТРАТА ГРОМАДЯНСТВА

§ 26¹⁸. Громадянство втрачається внаслідок:

- 1) набуття іноземного громадянства (§ 27 і § 29);
- 2) вступу на військову службу в іноземній державі (§ 32);
- 3) позбавлення громадянства (§ 33-36);
- 4) відмови від громадянства (§ 37 і 38).

НАБУТТЯ ІНОЗЕМНОГО ГРОМАДЯНСТВА

§ 27. 1. Громадянство втрачає особа, яка на підставі свого клопотання, заяви і ясно висловленої згоди набуває іноземне громадянство, якщо цій особі заздалегідь не було дозволено збереження громадянства.

2. Громадянин, не здатний самостійно здійснювати свої права, втрачає громадянство тільки в тому випадку, якщо волевиявлення, спрямоване на набуття іноземного громадянства (абз. 1), за нього зроблено або його законним представником особисто, або з письмової згоди законного представника самим іноземцем або третьою особою. Згода законного представника повинна бути дана до набуття іноземно-

¹⁸ У редакції Закону 1983 р., № 170.

го громадянства. Якщо законним представником є не батько дитини, народженої в шлюбі, або прийомний батько, а інша особа, втрата громадянства настає, крім цього, тільки в тому випадку, якщо суд в справах опіки і піклування до набуття іноземного громадянства утвердить волевиявлення законного представника або згоду останнього.

§ 28. 1. Громадянин у випадку набуття іноземного громадянства (§ 27) дозволяється збереження громадянства, якщо:

1) це відповідає інтересам Республіки завдяки досягненням, які він має або яких від нього можна чекати або в силу інших причин, що заслуговують на особливу увагу;

2) іноземна держава, громадянство якої він бажає набутти, згідна на збереження громадянства, якщо така згода передбачена міждержавними договорами, і

3) відповідно дотримані умови, вказані в § 10, абз. 1, п. 2-4, а також п. 6-8.

2. Збереження громадянства може бути дозволено тільки за письмовим клопотанням і при умові, що іноземне громадянство набуто не раніше ніж два роки тому.

3. Заява особисто підписується громадянином, здатним самостійно здійснювати свої права. Якщо громадянин не здатний самостійно здійснювати свої права, заяву замість нього підписує його законний представник або з письмової згоди законного представника сам іноземець чи третя особа. Якщо законним представником є не батько дитини, народженої в шлюбі чи прийомний батько, а інша особа, заява або згода вимагають затвердження суду в справах опіки і піклування.

4. Рішення про згоду на збереження громадянства виноситься в письмовій формі.

§ 29¹⁹. 1. Якщо громадянин втрачає згідно з § 27 громадянство, втрата розповсюджується на:

1) його дітей, народжених в шлюбі;

2) його прийомних дітей, якщо вони є неповнолітніми, не перебувають в шлюбі і в силу закону набувають разом з батьками іноземне громадянство або могли би набутти таке, якщо б вони не мали австрійського громадянства у зв'язку з тим, що інший з батьків (прийомні батьки) – зберігає це громадянство.

2. Втрата громадянства розповсюджується також на неповнолітніх, народжених поза шлюбом, які в силу закону отримують вслід за ним іноземне громадянство, якщо їх законний представник попередньо

¹⁹У редакції Закону 1983 р., № 170.

ясно висловив згоду на отримання ними іноземного громадянства; на позашлюбних дітей чоловіка це положення розповсюджується тільки у випадку, якщо його батьківство встановлено або визнано, і на ньому лежить обов'язок турбуватися про дітей і виховувати їх. Належить виконанню § 27; абз. 2, останнє речення.

§ 30²⁰. 1. Якщо громадянин бажає отримати іноземне громадянство і згоди на збереження громадянства не дано, орган зобов'язаний підтвердити за його клопотанням, що у випадку набуття іноземного громадянства він втрачає австрійське громадянство. У цьому підтвердженні за клопотанням громадянина повинні бути в необхідному випадку вказані неповнолітні діти, на яких у відповідності з § 29 розповсюджується втрата громадянства.

2. Стосовно громадянина, не здатного самостійно здійснювати свої права, підтвердження, передбачене абз. 1, дається або цей громадянин в такому підтвердженні вказується тільки тоді, коли є згода законного представника, а в необхідних випадках згода суду (§ 27, абз. 2 і § 29, абз. 2).

§ 31. Відмінений²¹.

ВСТУП НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ В ІНОЗЕМНІЙ ДЕРЖАВІ

§ 32. Особа, яка добровільно вступить на військову службу в іноземній державі, втрачає громадянство. Положення § 27, абз. 2, застосовується відповідно.

ПОЗБАВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА

§ 33. Громадянин, що перебуває на службі в іноземній державі, якщо раніше не застосовано положення § 32, позбавляється громадянства при умові, що він своєю поведінкою завдає значної шкоди інтересам або престижу Республіки.

§ 34²². 1. Громадянин може бути позбавлений громадянства, якщо:

1) він набув його більше ніж два роки тому внаслідок присвоєння або розповсюдження присвоєння у відповідності з положенням цього Федерального закону,

²⁰ У редакції Закону 1983 р., № 170.

²¹ Там само.

²² Там само.

2) при цьому не були застосовані ні § 10, абз. 4, ні § 16, абз. 2, ні § 17, абз. 4.

3) на момент присвоєння (розповсюдження присвоєння) громадянства він не був біженцем в розумінні Конвенції від 28 липня 1951 р., або Протоколу про правовий статус біженців, і,

4) незважаючи на набуття громадянства, він зберіг іноземне громадянство з причин, які він повинен обґрунтувати.

2. Громадянин, якого все це стосується, не менше ніж за шість місяців до згаданого позбавлення громадянства повинен бути повідомлений про положення абз. 1.

3. Розпорядження про позбавлення громадянства до спливу строку, вказаного в абз. 1, п. 1, повинне бути винесено в письмовій формі без зайвого зволікання. За спливом шести років після присвоєння (розповсюдження присвоєння) громадянства позбавлення громадянства не допускається.

§ 35²³. Позбавлення громадянства (§ 33 і § 34) провадиться за ініціативою уповноваженого на це органа або за заявою федерального міністра внутрішніх справ, Федеральний міністр внутрішніх справ є стороною у провадженні, розпочатому за його заявою.

§ 36. Якщо особа, яка повинна бути позбавлена громадянства, перебуває за кордоном, і спроба вручити їй відповідне повідомлення виявилась безуспішною, то положення § 11 Закону про загальне адміністративне провадження 1950 р. застосовується і в тому випадку, якщо місце його перебування відоме.

ВІДМОВА ВІД ГРОМАДЯНСТВА

§ 37²⁴. Громадянин вправі відмовитись від громадянства, якщо:

1) він має іноземне громадянство;

2) проти нього в Республіці не порушено кримінального переслідування у зв'язку із скоєнням ним кримінально караного діяння, яке карається позбавленням волі на строк більше шести місяців, або стосовно нього не підлягає виконанню кримінальне покарання за таке діяння, і

3) оскільки, будучи особою чоловічої статі, він не є службовцем федеральної армії і

а) ще не досяг 16-річного віку або уже досяг 36-річного віку;

²³ У редакції Закону 1983 р., № 170.

²⁴ Там само.

б) перебував на дійсній військовій службі або на постійній цивільній службі;

в) визнаний непридатним призовною комісією або визнаний офіційно уповноваженим на це лікарем непридатним на довгий період до цивільної служби внаслідок душевної хвороби або слабоумства звільнений від призову у федеральну армію або

д) пройшов військову службу чи виконав службовий обов'язок, що її заміняє, в іншій державі, громадянином якої він є, і в силу цього на підставі міждержавного договору або міжнародної угоди звільнений від проходження дійсної військової служби або постійної цивільної служби.

2. Передумови, вказані в абз. 1, п. 2 і 3, відпадають, якщо особа, яка відмовляється від громадянства, не менше ніж протягом п'яти років має постійне місце проживання поза межами Республіки.

§ 38. 1. Заява про відмову від громадянства подається в письмовій формі в орган, компетентний відповідно до § 39. Положення § 28, абз. 3, застосовуються відповідно з врахуванням того, що згода законного представника або згода суду може бути дана і після подачі заяви про відмову від громадянства.

2. Орган (§ 39) повинен встановити чи є умови, передбачені для відмови від громадянства. Якщо вони є, він оголошує, що особа, яка відмовляється від громадянства, втратила його з того моменту, коли заяву про відмову від громадянства було отримано цим органом.

3. Рішення про втрату громадянства внаслідок відмови від нього вноситься в письмовій формі.

Розділ IV

КОМПЕТЕНТНІ ОРГАНИ І ПРОВАДЖЕННЯ В НИХ

§ 39²⁵. 1. Винесення рішень в справах, зв'язаних з громадянством, а також видача підтверджень про набуття громадянства згідно з § 25, абз. 3, або § 58, абз. 2, належить, якщо це не суперечить положенням § 41, до компетенції уряду земель.

2. Територіальне компетентним є уряд тієї землі, де особа, якої стосується рішення або підтвердження, має постійне місце проживання, а в інших випадках – уряд тієї землі, де перебуває орган реєстрації (§ 49, абз. 2). Розповсюдження присвоєння громадянства належить до компетенції того ж органу, який є компетентним присвоїти громадянство.

²⁵ У редакції Закону 1983 р., № 170.

§ 40. Відмінений²⁶.

§ 41²⁷. 1. Якщо не підлягають застосуванню положення § 39, то видача підтверджень, що стосуються питань громадянства і прийняття рішень за заявами такого роду, належить до компетенції тієї громади (союзу громад), де особа, якої стосується рішення, має постійне місце проживання, видача рішень, які стосуються померлого, належать до компетенції тієї громади (союзу громад), на території якої ця особа мала на момент своєї смерті постійне місце проживання. Конституційне положення). Якщо постійне місце проживання особи є не на території Республіки, компетентним є австрійське штатне консульство, а там, де таке відсутнє – австрійське дипломатичне представництво, в сфері компетенції якого ця особа має постійне місце проживання. Представництва застосовують при цьому положення Закону про загальне адміністративне провадження 1950 р., заперечення проти рішення, яким відхилено заяву про видачу підтвердження, розглядає уряд землі.

Якщо неможливо встановити територіальну компетенцію згідно з положеннями абз. 2, першого речення, компетентним є орган реєстрації (§ 49).

§ 42²⁸. 1. За винятком випадку, спеціально передбаченого § 38, рішення про установлення фактів, що стосуються громадянства, приймається лише при наявності заявника законного інтересу стосовно установлення цих фактів.

2. Рішення про установлення фактів приймається, далі, якщо заява про це подана федеральним міністром внутрішніх справ. У цьому випадку федеральний міністр внутрішніх справ є стороною в провадженні.

3. Рішення про установлення фактів може бути прийнято за ініціативою компетентного органу в силу покладених на нього обов'язків, якщо це відповідає суспільним інтересам.

§ 43²⁹. 1. Крім випадків, спеціально врегульованих цим федеральним законом, підтвердження з питань, що стосуються громадянства, видається, якщо заявник доведе законний інтерес в його одержанні.

2. Підтвердження може бути видане за ініціативою компетентного органу в силу покладених на нього обов'язків, якщо це відповідає суспільним інтересам.

²⁶ В редакції Закону 1983 р., № 170.

²⁷ Там само.

²⁸ Там само.

²⁹ Там само.

3. Підтвердження може бути не видане тільки в тому випадку, якщо існують обґрунтовані сумніви в тому, що воно відповідає закону і обставинам справи.

§ 44³⁰. 1. Підтвердження про те, що певна особа володіє громадянством, видається лише у формі, відповідній зразку, затвердженому постановою федерального міністра внутрішніх справ (свідоцтво про громадянство).

2. Якщо свідоцтво про громадянство видається тільки для використання в службових цілях яким-небудь органом чи іншим офіційним відомством, воно зберігається в тому органі, для представлення в який воно видане.

§ 45³¹. Підтвердження, які невірно відображають зв'язані з громадянством правові відносини, зокрема недійсні внаслідок втрати громадянства свідоцтва про громадянство, повинні бути вилучені органами (§ 39 і § 41), яким вони пред'являються, і передані в органи реєстрації (§ 49, абз. 2). Власник такого підтвердження повинен направити його органу реєстрації на вимогу останнього.

§ 46³². 1. Форма документів, складених згідно з § 23, абз. 1, § 25, абз. 3, § 28, абз. 4, § 30, абз. 1, § 38, абз. 3, § 44 і § 58 в, абз. 2, установлюється постановою федерального міністра внутрішніх справ.

2. Федеральний міністр внутрішніх справ вправі для забезпечення однакового складання названих в абз. 1 документів і виключення можливості їх підробки чи фальсифікації розпорядитися про те, щоб для їх складання використовувались тільки бланки, виготовлені в друкарні, вказаній федеральним міністром внутрішніх справ.

§ 47³³. 1. Громади, які об'єднуються для забезпечення ведення справ, зв'язаних з громадянським станом, утворюють в силу закону спілку громад з метою виконання завдань, вказаних в § 41, § 49-52, § 53.

2. Органами спілки громад є:

а) керівник, тобто бургомістр громади, що входить до складу спілки громад, який зобов'язаний вирішувати питання, зв'язані з громадянським станом, згідно з правовим приписом про це; в його обов'язки входить здійснення завдань спілки громад, якщо це не віднесено до компетенції комітету спілки громад;

³⁰ У редакції Закону 1983 р., № 170.

³¹ Там само.

³² Там само.

³³ Там само.

б) комітет спілки громад, тобто зібрання всіх бургомістрів громад, які входять до складу спілки; в обов'язки комітету входить прийняття рішень про установлення і розподіл згідно з абз. 3. Він приймає свої рішення більшістю голосів.

3. Видатки, понесені спілкою громад при виконанні своїх завдань, якщо вони не повинні бути згідно з § 48 відшкодовані землею Федерації, розподіляються між громадами, що входять до складу спілки, відповідно до кількості жителів.

4. Спілка громад має найменування „Спілка в справах громадянства”; до цього найменування приєднується назва тієї громади, бургомістр якої очолює спілку.

§ 48. 1. Громади (спілки громад) самостійно несуть видатки, які утворюються у них внаслідок виконання завдань, покладених на них положеннями цього Федерального закону. Але земля Федерації відшкодовує громадам (спілкам громад) ті видатки, які зв'язані з веденням реєстрації громадян (§ 49).

2. Відшкодування видатків, передбачене абз. 1, проводиться щорічно у вигляді єдиного внеску. Цей внесок встановлюється постановою уряду землі в розрахунку на кожну повну чи неповну сотню осіб, зареєстрованих як громадяни.

3. При наявності інших витрат громади (спілки громад) звертаються з вимогою про відшкодування видатків в уряд землі протягом трьох місяців після спливу розрахункового року.

4. Спори, зв'язані з вимогами про відшкодування видатків, передбачених абз. 1, а також заперечення громад проти рішень комітету спілки громад розглядаються урядом землі.

Розділ V

РЕЄСТРАЦІЯ ГРОМАДЯН

§ 49. 1. Громади (спілки громад) повинні вести в порядку, установленому цим розділом, постійний список громадян (реєстрація громадян).

2. Органом реєстрації є:

а) для осіб, які до вступу в силу цього Федерального закону народились на території Республіки:

в) громада (спілка громад), де вони народились;

б) для осіб, які народились на території Республіки після вступу в силу цього Федерального закону;

громади (спілка громад), на території якої мати в момент народження особи, яка підлягає внесенню в список згідно з записом в книзі

народжень, мала місце проживання, якщо ж останнє є за кордоном – то громада (спілка громад), де народилась особа, яка підлягає внесенню в список;

в) для осіб, які народилися за кордоном або стосовно яких неможливо встановити компетенцію згідно з п. "а" або "бм" – громада Відня,

§ 50³⁴. 1. Реєстрація громадян ведеться окремо для кожної громади у вигляді картотеки.

2. Реєстрація громадян може вестись з використанням автоматички.

§ 51³⁵. Орган реєстрації зобов'язаний поставити громадянина на облік і вказати обставини, які обґрунтовують набуття громадянства, якщо внаслідок повідомлення, передбаченого § 53–55, чи іншим способом вказаний орган повідомлений про те, яким чином набуто громадянство. Орган реєстрації зобов'язаний за власною ініціативою, в силу своєї компетенції, якщо це можливо без зайвих витрат на діловодство, використати кожну можливість для отримання таких відомостей. Особи, померлі, не поставлені на облік, повинні бути поставлені на облік тільки в тому випадку, якщо обставини, що обґрунтовують набуття ними громадянства, відомі і для їх установа не вимагаються додаткові відомості або прийнято рішення згідно з § 42 або видано підтвердження згідно з § 43.

§ 52. Орган реєстрації зобов'язаний, далі, оскільки внаслідок повідомлення, передбаченого § 53 і § 55 чи іншим чином ним одержані також відомості, зафіксувати:

а) обставини, що вказують на втрату громадянства;

б) установа на підставі рішення того факту, що особа ніколи не володіла громадянством;

в) визнання недійсним шлюбу, якщо внаслідок цього дружина чи дитина, яка народилася в шлюбі, не можуть більше вважатися громадянами;

г) встановлення факту народження дитини в шлюбі або поза шлюбом, якщо внаслідок цього дитина не може більше вважатися громадянином;

д) зміна або виправлення прізвища чи імені громадянина або інших перерахованих осіб і

е) смерть громадянина чи інших перерахованих вище осіб.

³⁴ У редакції Закону 1983 р., № 170.

³⁵ Там само.

§ 53³⁶. Органу реєстрації повинно бути негайно повідомлено:

1) службою управління уряду землі:

а) про кожне рішення, винесене урядом землі з питань громадянства, і про кожне видане ним підтвердження набуття громадянства згідно з § 25, абз. 3, або § 58 в, абз. 2;

2) судом:

а) про згоду, передбачену § 27, абз. 2 і § 29 абз. 2;

б) про визнання шлюбу недійсним, якщо тільки один із подружжя на момент укладення шлюбу був громадянином або якщо в день визнання шлюбу недійсним хоча б один із подружжя був громадянином або вважався таким до цього моменту;

в) про встановлення факту народження дитини в шлюбі або поза шлюбом, якщо на момент його народження хоча б один із батьків був громадянином, і

г) про рішення, яким громадянин оголошується померлим або визнається, що доказ його смерті поданий;

3) федеральним міністерством юстиції:

а) про легітимацію громадянина або неповнолітнього, іноземця, який не перебуває в шлюбі в силу рішення Федерального президента, якщо громадянство набуто в силу походження особою жіночої статі, то при необхідності належить повідомити і про її позашлюбних дітей, і

б) про визнання іноземного судового рішення, яким шлюб оголошується недійсним, якщо є умови, вказані п. 2, п. „б”;

4) австрійським представництвом за кордоном:

про кожне підтвердження, видане ним в справах громадянства;

5) громадою (спільною громад):

а) про реєстрацію на її території народження громадянина,

б) про кожне видане нею підтвердження з питань громадянства,

в) про легітимізацію неповнолітнього, іноземця, що не перебуває в шлюбі в силу підтвердженого документального шлюбу його батьків, якщо батько дитини є громадянином ; якщо громадянство в силу походження набуто особою жіночої статі, то в необхідних випадках належить повідомити про його позашлюбних дітей,

г) про легітимацію громадянина в силу документально підтвердженого укладення шлюбу його батьками,

д) про реєстрацію на її території шлюбу громадянина, якщо внаслідок шлюбу відбувається зміна прізвища громадянина, і

е) про реєстрацію на її території смерті громадянина;

³⁶ У редакції Закону 1983 р., № 170.

є) названими в § 25 навчальними закладами:
про вступ іноземця на посаду штатного професора університету або штатного чи нештатного професора вищої школи.

§ 54. Про кожне рішення, що впливає на зміну прізвища або імені особи, орган, який його виніс, повинен негайно повідомити органу реєстрації, якщо це рішення стосується особи, яка є або була громадянином, і якщо про рішення раніше не повідомлялось згідно з § 53.

§ 55. Якщо служба управління уряду землі, районне управління, австрійське представництво за кордоном, громада або спілка громад (§ 47) одержать дані про обставини, які повинні фіксуватися при реєстрації громадян, але не повідомлені раніше згідно з § 53 або § 54, їм належить повідомити: про це орган реєстрації, коли є підстави припускати, що останньому ці обставини невідомі.

§ 56. Всі фізичні особи, всі установи і відомства і відповідальні за господарські, адміністративні і технічні питання керівники лікувальних установ зобов'язані повідомити громадам (спілкам громад) вистребувані ними достовірні дані, необхідні для реєстрації громадян в повному об'ємі і на підставі офіційних документів.

§ 57. Відмінений³⁷.

§ 58. Відмінений³⁸.

§ 58а. Відмінений³⁹.

§ 58б. Відмінений⁴⁰.

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ І ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

§ 58в⁴¹. 1. Іноземець набуває громадянство за наявності умов, вказаних в § 10, абз. 1, п. 2-8 якщо він:

- 1) не менше десяти років безперервно володів громадянством;
- 2) виїхав за кордон за однією із причин, вказаних в § 2, абз. 3, передостанньому і останньому реченнях, Закону про громадянство 1949 р.,
- 3) протягом свого перебування за кордоном набув іноземне громадянство в силу натуралізації, і

³⁷ Законом 1983 р., № 170.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само.

4) вправі протягом необмеженого часу перебувати на території Федерації, має постійне місце проживання на території Республіки і може засвідчити це перед компетентним органом (§ 39).

2. Якщо є передумови, вказані в абз. 1, іноземець набуває громадянство в день надання органу необхідних документів (абз.1, п.4). Орган зобов'язаний підтвердити набуття громадянства.

§ 59. Відмінений⁴².

§ 60. Відмінений⁴³.

§ 61. Свідоцтва про громадянство, складені за взірцем, даним в Додатку

І до Постанови про громадянство від 29 жовтня 1945 р. вважаються свідоцтвами про громадянство в розумінні § 44.

§ 62⁴⁴. Громади зобов'язані зберігати складені на підставі новели до Закону про громадянство 1928 р. списки громадян громади, які є військовозобов'язаними та інші документи, передбачені законодавством про громадянство, зокрема метрики та посвідчення про місце народження. Федеральний міністр внутрішніх справ може приписати своєю постановою, що громади, які входять до складу спілки громад (§ 47), передають свої документи, передбачені законодавством про громадянство цій спілці громад.

ВИЛУЧЕННЯ ОСОБИСТИХ ДОКУМЕНТІВ

§ 63. 1. Міждержавними договорами з метою запобігання зловживання іноземними посвідченнями особи може бути передбачено вилучення закордонних паспортів, документів про громадянство та інших особистих документів, які доводять належність особи до громадян іноземної держави, якщо ця особа втратила іноземне громадянство в силу набуття громадянства Республіки.

2. (Конституційне положення). Якщо є угода, передбачена абз. 1, то в необхідних випадках уряд землі може розпорядитися про вилучення передбачених цією угодою особистих документів.

⁴² Законом 1983 р., № 170.

⁴³ У редакції Закону 1983 р., № 170.

⁴⁴ Там само.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

§ 64. Той, хто не виконує вимоги, поставлені згідно з § 45, або розпорядженню на підставі § 63, абз. 2, або не виконує обов'язок, покладений на нього згідно з § 56, скоює адміністративне правопорушення. Це положення не розповсюджується на органи територіальних одиниць Федерації.

ВСТУП В СИЛУ І ВІДМІНА

§ 65. 1. Цей Федеральний закон вступає в силу 1 липня 1966 року.
2. (Конституційне положення). Одночасно із вступом в силу цього Федерального закону втрачає силу Закон про громадянство 1949 р.
3. Постанови про застосування цього Федерального закону можуть бути видані на наступний день після його опублікування. Вони вступають в силу не раніше цього Федерального закону.

ВИКОНАННЯ

§ 66⁴⁵. Виконання цього Федерального закону покладається:

- 1) якщо воно належить до компетенції Федерації стосовно положень:
 - а) § 10, абз. 4 – на Федеральний уряд;
 - б) § 19, абз. 3, § 27, абз. 2, останнього речення, § 28, абз. 3, останнього речення, а також § 53, п. 2 і 3 – на федерального міністра юстиції за узгодженням з федеральним міністром внутрішніх справ, і
 - в) § 41, абз. 2 – на федерального міністра іноземних справ за узгодженням з федеральним міністром внутрішніх справ, і
 - г) інших положень цього Федерального закону – на федерального міністра внутрішніх справ;
- 2) якщо виконання стосується компетенції землі Федерації – на уряд землі.

⁴⁵ У редакції Закону 1983 р., № 170.

Російська Федерація
ФЕДЕРАЛЬНИЙ ЗАКОН
ПРО ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
Прийнятий Державною Думою 19 квітня 2002 року
Схвалений Радою Федерації 15 травня 2002 року

Глава I
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Предмет регулювання цього Федерального закону.

В цьому Федеральному законі містяться принципи громадянства Російської Федерації та правила, що регулюють відносини, пов'язані з громадянством Російської Федерації, визначені підстави, умови та порядок набуття і припинення громадянства Російської Федерації.

Стаття 2. Законодавство про громадянство Російської Федерації.

Питання громадянства Російської Федерації регулюються Конституцією Російської Федерації, міжнародними договорами Російської Федерації, цим Федеральним законом, а також іншими нормативними правовими актами Російської Федерації, що приймаються відповідно до них.

Стаття 3. Основні поняття.

Для цілей цього Федерального закону використовуються наступні основні поняття:

громадянство Російської Федерації – стійкий правовий зв'язок особи з Російською Федерацією, що виражається в сукупності їхніх взаємних прав та обов'язків;

інше громадянство – громадянство (підданство) іноземної держави;

подвійне громадянство – наявність у громадянина Російської Федерації громадянства (підданства) іноземної держави;

іноземний громадянин – особа, яка не є громадянином Російської Федерації та має громадянство (підданство) іноземної держави;

особа без громадянства – особа, яка не є громадянином Російської Федерації та не має доказу наявності громадянства іноземної держави;

дитина – особа, яка не досягнула віку вісімнадцяти років;

проживання – проживання особи на законній підставі на території Російської Федерації або за її межами;

територія Російської Федерації – територія Російської Федерації в межах Державного кордону Російської Федерації або територія

РРФСР в межах адміністративного кордону РРФСР на день настання обставин, пов'язаних з набуттям або припиненням громадянства Російської Федерації відповідно до цього Федерального закону;

загальний порядок набуття або припинення громадянства Російської Федерації – порядок розгляду питань громадянства та прийняття рішень з питань громадянства Російської Федерації Президентом Російської Федерації відносно осіб, на яких поширюються звичайні умови, передбачені цим Федеральним законом;

спрощений порядок набуття або припинення громадянства Російської Федерації – порядок розгляду питань громадянства та прийняття рішень з питань громадянства Російської Федерації відносно осіб, на яких поширюються пільгові умови, передбачені цим Федеральним законом;

зміна громадянства – набуття або припинення громадянства Російської Федерації;

вид на проживання – документ, що засвідчує особу, виданий на підтвердження дозволу на постійне проживання на території Російської Федерації особі без громадянства або іноземному громадянину та підтверджує їхнє право на вільний виїзд із Російської Федерації та повернення в Російську Федерацію.

Стаття 4. Принципи громадянства Російської Федерації та правила, що регулюють питання громадянства Російської Федерації.

1. Принципи громадянства Російської Федерації та правила, що регулюють питання громадянства Російської Федерації, не можуть містити положень, які обмежують права громадян за ознаками соціальної, расової, національної, мовної або релігійної належності.

2. Громадянство Російської Федерації є єдиним та рівним незалежно від умов його набуття.

3. Проживання громадянина Російської Федерації за межами Російської Федерації не припиняє його громадянства Російської Федерації.

4. Громадянин Російської Федерації не може бути позбавлений громадянства Російської Федерації або права змінити його.

5. Громадянин Російської Федерації не може бути висланий за межі Російської Федерації або виданий іноземній державі.

6. Російська Федерація заохочує набуття громадянства Російської Федерації особами без громадянства, які проживають на території Російської Федерації.

7. Наявність в особі громадянства Російської Федерації чи факт наявності у особи в минулому громадянства СРСР визначається на підставі законодавчих актів Російської Федерації, РРФСР або СРСР,

міжнародних договорів Російської Федерації, РРФСР або СРСР, що діяли на день настання обставин, з якими пов'язується наявність у особи відповідного громадянства.

Стаття 5. Громадяни Російської Федерації.

1. Громадянами Російської Федерації є:

а) особи, які мають громадянство Російської Федерації на день вступу в силу цього Федерального закону;

б) особи, які набули громадянство Російської Федерації відповідно до цього Федерального закону.

Стаття 6. Подвійне громадянство.

1. Громадянин Російської Федерації, який має також інше громадянство, розглядається Російською Федерацією лише як громадянин Російської Федерації, за виключенням випадків, передбачених міжнародним договором Російської Федерації або федеральним законом,

2. Набуття громадянином Російської Федерації іншого громадянства не тягне за собою припинення громадянства Російської Федерації.

Стаття 7. Надання захисту та покровительства громадянам Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації.

1. Громадянам Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації, надається захист та покровительство Російської Федерації.

2. Органи державної влади Російської Федерації, дипломатичні представництва та консульські установи Російської Федерації, що знаходяться за межами Російської Федерації, посадові особи вказаних представництв та установ зобов'язані сприяти тому, щоб громадянам Російської Федерації була забезпечена можливість користуватися в повному об'ємі усіма правами, встановленими Конституцією Російської Федерації, федеральними конституційними законами, федеральними законами, загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права, міжнародними договорами Російської Федерації, законами та правилами держав проживання або перебування громадян Російської Федерації, а також можливість захищати їхні права та охоронювані законом інтереси.

Стаття 8. Громадянство Російської Федерації та шлюб.

1. Укладення або розірвання шлюбу між громадянином Російської Федерації та особою, яка не має громадянства Російської Федерації, не тягне за собою зміни громадянства вказаних осіб.

2. Зміна громадянства одним з подружжя не тягне за собою зміни громадянства іншого подружжя.

3. Розірвання шлюбу не тягне за собою зміни громадянства народжених цьому шлюбі або усиновлених подружжям дітей.

Стаття 9. Громадянство дітей.

1. Громадянство дитини при набутті або припиненні громадянства Російської Федерації одним з її батьків чи обома її батьками зберігається або змінюється відповідно до цього Федерального закону.

2. Для набуття або припинення громадянства Російської Федерації дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років необхідна її згода.

3. Громадянство Російської Федерації дитини не може бути припинене, якщо внаслідок припинення громадянства Російської Федерації вона стане особою без громадянства.

4. Громадянство дитини не змінюється при зміні громадянства її батьків, позбавлених батьківських прав. У випадку зміни громадянства дитини не вимагається згода її батьків, позбавлених батьківських прав.

Стаття 10. Документи, що засвідчують громадянство Російської Федерації.

Документом, що засвідчує громадянство Російської Федерації, є паспорт громадянина Російської Федерації або інший основний документ, які містять вказівку на громадянство особи. Види основних документів, що засвідчують особу громадянина Російської Федерації, визначаються Федеральним законом.

Глава II

НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 11. Підстави набуття громадянства Російської Федерації.

Громадянство Російської Федерації набувається:

- а) за народженням;
- б) в результаті прийняття до громадянства Російської Федерації;
- в) в результаті поновлення в громадянстві Російської Федерації;
- г) за іншими підставами, передбаченими цим Федеральним законом або міжнародним договором Російської Федерації.

Стаття 12. Набуття громадянства Російської Федерації за народженням.

1. Дитина набуває громадянство Російської Федерації за народженням, якщо на день народження дитини:

а) обоє її батьків або один з її батьків мають громадянство Російської Федерації (незалежно від місця народження дитини);

б) один з її батьків має громадянство Російської Федерації, а інший з батьків є особою без громадянства, або визнаний безвісно відсутнім, або місце його народження є невідомим (незалежно від місця народження дитини);

в) один з її батьків має громадянство Російської Федерації, а інший з батьків є іноземним громадянином, за умови, що дитина народилася на території Російської Федерації чи якщо в іншому випадку вона стане особою без громадянства;

г) обоє її батьків, які проживають на території Російської Федерації, є іноземними громадянами або особами без громадянства, за умови, що дитина народилася на території Російської Федерації, а держави, громадянами яких є її батьки, не надають їй свого громадянства.

2. Дитина, яка знаходиться на території Російської Федерації та батьки якої невідомі, стає громадянином Російської Федерації у випадку, якщо батьки не з'являться на протязі шести місяців з дня її виявлення.

Стаття 13. Прийняття до громадянства Російської Федерації в загальному порядку.

1. Іноземні громадяни та особи без громадянства, які досягли віку вісімнадцяти років та володіють дієздатністю, мають право звернутися із заявами про прийняття до громадянства Російської Федерації в загальному порядку за умови, якщо вказані громадяни та особи:

а) проживають на території Російської Федерації з дня отримання виду на проживання і до дня звернення із заявами про прийняття до громадянства Російської Федерації протягом п'яти років безперервно, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті. Строк проживання на території Російської Федерації вважається безперервним, якщо особа виїжджала за межі Російської Федерації не більш ніж на три місяці протягом одного року;

б) зобов'язуються дотримуватись Конституції Російської Федерації та законодавства Російської Федерації;

в) мають законне джерело засобів до існування;

г) звернулись до повноважного органу іноземної держави із заявами про відмову від наявного у них іншого громадянства. Відмова від іншого громадянства не вимагається, якщо це передбачено міжнародним договором Російської Федерації або цим Федеральним законом чи якщо відмова від іншого громадянства є неможливою через незалежні від особи причини;

д) володіють російською мовою; порядок визначення рівня знань російської мови встановлюється положенням про порядок розгляду питань громадянства Російської Федерації.

2. Строк проживання на території Російської Федерації, встановлений пунктом „а” частини першої цієї статті, скорочується до одного року за наявності хоча б однієї із наступних підстав:

а) народження особи на території РРФСР та наявність у неї в минулому громадянства СРСР;

б) перебування у шлюбі з громадянином Російської Федерації не менше трьох років;

в) наявність у непрацевдатної особи дієздатних сина або дочки, які досягли віку вісімнадцяти років та мають громадянство Російської Федерації;

г) наявність у особи високих досягнень в галузі науки, техніки та культури; володіння особою професією чи кваліфікацією, що являють інтерес для Російської Федерації;

д) надання особі політичного притулку на території Російської Федерації;

е) визнання особи біженцем в порядку, встановленому законом.

3. Особа, яка має особливі заслуги перед Російською Федерацією, може бути прийнята до громадянства Російської Федерації без дотримання умов, передбачених частиною першою цієї статті.

Стаття 14. Прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку.

1. Іноземні громадяни та особи без громадянства, які досягли віку вісімнадцяти років та володіють дієздатністю, мають право звернутися із заявами про прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку без дотримання умов, передбачених пунктом „а” частини першої статті 13 цього Федерального закону, якщо вказані громадяни та особи:

а) мають непрацевдатного хоча б одного з батьків, який має громадянство Російської Федерації;

б) мали громадянство СРСР, проживали та проживають в державах, що входили до складу СРСР, не отримали громадянства цих держав та залишаються в результаті цього особами без громадянства.

2. До громадянства Російської Федерації приймаються у спрощеному порядку без дотримання умов, передбачених частиною першою статті 13 цього Федерального закону, дитина та недієздатна особа, які є іноземними громадянами або особами без громадянства:

а) дитина, один з батьків якої має громадянство Російської Федерації, – за заявою цього з батьків та за наявності згоди іншого з батьків

на набуття дитиною громадянства Російської Федерації. Така згода не вимагається, якщо дитина проживає на території Російської Федерації;

б) дитина, один з батьків якої має громадянство Російської Федерації, за заявою цього з батьків;

в) дитина або недієздатна особа, над якими встановлені опіка або піклування, – за заявою опікуна або піклувальника, які мають громадянство Російської Федерації.

Стаття 15. Поновлення у громадянстві Російської Федерації.

Іноземні громадяни та особи без громадянства, які раніше мали громадянство Російської Федерації, можуть бути поновлені у громадянстві Російської Федерації відповідно до частини першої статті 13 цього Федерального закону. При цьому строк їхнього проживання на території Російської Федерації скорочується до трьох років.

Стаття 16. Підстави відхилення заяв про прийняття до громадянства Російської Федерації та про поновлення у громадянстві Російської Федерації.

Відхиляються заяви про прийняття до громадянства Російської Федерації та про поновлення у громадянстві Російської Федерації, подані особами, які:

а) виступають за насильницьку зміну основ конституційного ладу Російської Федерації або іншими діями створюють загрозу безпеці Російської Федерації;

б) протягом п'яти років, що передували дню звернення із заявою про прийняття до громадянства Російської Федерації або про поновлення у громадянстві Російської Федерації, видворялися за межі Російської Федерації відповідно до Федерального закону;

в) використали фальшиві документи або повідомили завідомо неправдиві дані;

г) перебувають на військовій службі, на службі в органах безпеки або в правоохоронних органах іноземної держави, якщо інше не передбачене в міжнародному договорі Російської Федерації;

д) мають не зняту або непогашену судимість за скоєння умисних злочинів на території Російської Федерації або за її межами, що визначаються такими відповідно до федерального закону;

е) переслідуються в кримінальному порядку компетентними органами Російської Федерації або компетентними органами іноземних держав за злочини, що визнаються такими відповідно до Федерального закону (до винесення вироку суду або прийняття рішення по справі);

ж) засуджені та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі за дії, що переслідуються відповідно до федерального закону (до перебігу строку покарання);

з) не мають законного джерела засобів до існування на день звернення із заявами про прийняття до громадянства Російської Федерації або на протязі п'яти років безперервного проживання на території Російської Федерації, якщо інший строк проживання на території Російської Федерації, що є умовою для звернення із заявою про прийняття до громадянства Російської Федерації, не встановлений цим Федеральним законом.

Стаття 17. Вибір громадянства при зміні Державного кордону Російської Федерації.

При зміні Державного кордону Російської Федерації відповідно до міжнародного договору Російської Федерації особи, які проживають на території, державна належність якої змінена, мають право на вибір громадянства (оптацію) в порядку та строки, які встановлені відповідним міжнародним договором Російської Федерації.

Глава III

ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 18. Підстави припинення громадянства Російської Федерації.

Громадянство Російської Федерації припиняється:

- а) внаслідок виходу з громадянства Російської Федерації;
- б) за іншими підставами, передбаченими цим Федеральним законом або міжнародним договором Російської Федерації.

Стаття 19. Вихід з громадянства Російської Федерації.

1. Вихід з громадянства Російської Федерації особи, яка проживає на території Російської Федерації, здійснюється на підставі добровільного волевиявлення такої особи в загальному порядку, за винятком випадків, передбачених статтею 20 цього Федерального закону.

2. Вихід із громадянства Російської Федерації особи, яка проживає на території іноземної держави, здійснюється на підставі добровільного волевиявлення такої особи у спрощеному порядку, за винятком випадків, передбачених статтею 20 цього Федерального закону.

3. Вихід з громадянства Російської Федерації дитини, один з батьків якої має громадянство Російської Федерації, а інший з батьків є іноземним громадянином чи єдиний з батьків якої є іноземним громадянином, здійснюється у спрощеному порядку за заявою обох батьків чи за заявою одного з батьків.

Стаття 20. Підстави для відмови у виході з громадянства Російської Федерації.

Вихід з громадянства Російської Федерації не допускається, якщо громадянин Російської Федерації:

а) має невиконане перед Російською Федерацією зобов'язання, встановлене Федеральним законом;

б) притягнений компетентними органами Російської Федерації як обвинувачений у кримінальній справі чи відносно нього є обвинувальний вирок суду, який вступив в законну силу та підлягає виконанню;

в) не має іншого громадянства та гарантій його набуття.

Стаття 21. Вибір іншого громадянства (оптація) при зміні Державного кордону Російської Федерації

При територіальних змінах в результаті зміни відповідно до міжнародного договору Російської Федерації Державного кордону Російської Федерації громадяни Російської Федерації, які проживають на території, що зазнала вказаних змін, мають право зберегти або змінити своє громадянство згідно з умовами даного міжнародного договору.

Глава IV

СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 22. Підстави для скасування рішень з питань громадянства Російської Федерації.

Рішення про набуття або припинення громадянства Російської Федерації підлягає скасуванню, якщо буде встановлено, що дане рішення приймалось на підставі поданих заявником фальшивих документів або свідомо неправдивих відомостей. Факт використання фальшивих документів або повідомлення свідомо неправдивих відомостей встановлюється в судовому порядку.

Стаття 23. Порядок скасування рішень з питань громадянства Російської Федерації на наслідки такого скасування.

1. Скасування рішення з питань громадянства Російської Федерації здійснюється Президентом Російської Федерації або іншим повноважним органом, що відають справами про громадянство Російської Федерації та прийняли таке рішення.

Рішення з питань громадянства Російської Федерації у випадку скасування відповідно до статті 22 цього Федерального закону вважається недійсним з дня прийняття такого рішення.

Глава V

ГРОМАДЯНСТВО ДІТЕЙ ПРИ ЗМІНІ ГРОМАДЯНСТВА БАТЬКІВ, ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ, ГРОМАДЯНСТВО НЕДІЄЗДАТНИХ ОСІБ

Стаття 24. Зміна громадянства дитини при набутті або припиненні громадянства Російської Федерації її батьків.

1. Дитина набуває громадянство Російської Федерації, якщо обоє її батьків або один з її батьків набувають громадянство Російської Федерації.

2. Громадянство Російської Федерації дитини припиняється або при припиненні громадянства Російської Федерації обох її батьків або одного з її батьків за умови, що дитина не стане особою без громадянства.

Стаття 25. Громадянство дитини при набутті або припиненні громадянства Російської Федерації одним з її батьків.

1. Якщо один з батьків, який має інше громадянство, набуває громадянство Російської Федерації, їхня дитина, яка проживає на території Російської Федерації, може набути громадянство Російської Федерації за заявою того з її батьків, який набув громадянство Російської Федерації.

2. Якщо один з батьків, який має інше громадянство, набуває громадянство Російської Федерації, їхня дитина, яка проживає за межами Російської Федерації, може набути громадянство Російської Федерації за заявою обох її батьків.

3. Якщо один з батьків, який має інше громадянство, набуває громадянство Російської Федерації, а інший з батьків є особою без громадянства, їхня дитина може набути громадянство Російської Федерації за заявою того з батьків, який набуває громадянство Російської Федерації.

4. Якщо один з батьків, який набуває громадянство Російської Федерації, є особою без громадянства, а інший з батьків має інше громадянство, їхня дитина може набути громадянство Російської Федерації за заявою обох її батьків.

5. Якщо громадянство Російської Федерації одного з батьків припиняється, а інший з батьків залишається громадянином Російської Федерації, їхня дитина зберігає громадянство Російської Федерації. Громадянство Російської Федерації дитини може бути припинене одночасно з припиненням громадянства Російської Федерації одного з батьків за наявності даної в письмовому вигляді згоди іншого з бать-

ків, який є громадянином Російської Федерації, та за умови, що дитина не стане особою без громадянства.

Стаття 26. Громадянство дітей при усиновленні (удочерінні).

1. Дитина, яка є громадянином Російської Федерації, при усиновленні її іноземними громадянами або іноземним громадянином зберігає громадянство Російської Федерації. Громадянство Російської Федерації дитини, усиновленої іноземними громадянами або іноземним громадянином, може бути припинене в загальному порядку за заявою обох усиновителів або одного усиновителя за умови, що дитина не стане особою без громадянства.

2. Дитина, усиновлена громадянином Російської Федерації, або подружжям, які є громадянами Російської Федерації, або подружжям, один з якого є громадянином Російської Федерації, а другий – особою без громадянства, набуває громадянство Російської Федерації з дня її усиновлення (удочеріння) незалежно від місця проживання дитини за заявою усиновителя, який є громадянином Російської Федерації.

3. Дитина, усиновлена подружжям, один з якого є громадянином Російської Федерації, а другий має інше громадянство, може набути громадянство Російської Федерації у спрощеному порядку за заявою обох усиновителів незалежно від місця проживання дитини.

4. У випадку, передбаченому частиною третьою цієї статті, за відсутності протягом одного року з дня усиновлення (удочеріння) заяви обох усиновителів дитина набуває громадянство Російської Федерації з дня усиновлення, якщо вона та її усиновителі проживають на території Російської Федерації.

Стаття 27. Громадянство дітей та недієздатних осіб, над якими встановлені опіка або піклування.

1. Діти та недієздатні особи, над якими встановлені опіка або піклування громадянина Російської Федерації, набувають громадянство Російської Федерації у спрощеному порядку за заявою опікуна або піклувальника.

2. Дитина або недієздатна особа, які знаходяться на повному державному забезпеченні у виховному або лікувальному закладі, закладі соціального захисту населення чи в іншому аналогічному закладі Російської Федерації, набуває громадянство Російської Федерації у спрощеному порядку за заявою керівника закладу, в якому утримується дитина або недієздатна особа.

3. Дитина або недієздатна особа, над якими встановлені опіка або піклування іноземного громадянина, який набуває громадянство

Російської Федерації, може набути громадянство Російської Федерації одночасно із вказаним громадянином за його заявою.

4. Дитина або недієздатна особа, які є громадянами Російської Федерації і над якими встановлені опіка або піклування іноземного громадянина, зберігає громадянство Російської Федерації.

Глава VI

ПОВНОВАЖНІ ОРГАНИ, ЯКІ ВІДАЮТЬ СПРАВАМИ ПРО ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 28. Повноважні органи, які відають справами про громадянство Російської Федерації.

1. Повноважними органами, які відають справами про громадянство Російської Федерації, є: Президент Російської Федерації;

Федеральний орган виконавчої влади, який відає питаннями внутрішніх справ, та його територіальні органи;

Федеральний орган виконавчої влади, який відає питаннями закордонних справ, та дипломатичні представництва і консульські установи Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації.

2. Повноваження органів, які відають справами про громадянство Російської Федерації, визначаються Федеральним законом.

Стаття 29. Повноваження Президента Російської Федерації.

1. Президент Російської Федерації вирішує питання:

а) прийняття до громадянства Російської Федерації в загальному порядку відповідно до статті 13 цього Федерального закону;

б) поновлення у громадянстві Російської Федерації в загальному порядку відповідно до статті 15 цього Федерального закону;

в) виходу з громадянства Російської Федерації в загальному порядку відповідно до частини першої статті 19 та частини першої статті 26 цього Федерального закону;

г) скасування рішень з питань громадянства Російської Федерації відповідно до статті 23 цього Федерального закону.

2. Президент Російської Федерації затверджує положення про порядок розгляду питань громадянства Російської Федерації.

3. Президент Російської Федерації забезпечує узгоджене функціонування та взаємодію повноважних органів, які відають справами про громадянство Російської Федерації, у зв'язку з виконанням цього Федерального закону.

4. Президент Російської Федерації видає укази з питань громадянства Російської Федерації.

5. За наявності обставин, передбачених пунктами „б” – „ж” статті 16 цього Федерального закону, Президент Російської Федерації у виключних випадках має право розглянути питання про прийняття до громадянства Російської Федерації або поновлення в громадянстві Російської Федерації іноземних громадян та осіб без громадянства відповідно до статей 13-15 цього Федерального закону.

Стаття 30. Повноваження федерального органу виконавчої влади, який відає питаннями внутрішніх справ, та його територіальних органів.

Федеральний орган виконавчої влади, який відає питаннями внутрішніх справ, та його територіальні органи здійснюють наступні повноваження:

а) визначають наявність громадянства Російської Федерації в осіб, які проживають на території Російської Федерації;

б) приймають від осіб, які проживають на території Російської Федерації, заяви з питань громадянства Російської Федерації;

в) перевіряють факти та подані для обґрунтування заяв з питань громадянства Російської Федерації документи і у випадку необхідності опитують додаткові дані у відповідних державних органах;

г) надсилають Президенту Російської Федерації у випадках, передбачених частиною першою статті 29 цього Федерального закону, заяви з питань громадянства Російської Федерації, подані для їхнього обґрунтування документи та інші матеріали, а також висновки на дані заяви, документи та матеріали;

д) виконують прийняті Президентом Російської Федерації рішення з питань громадянства Російської Федерації відносно осіб, які проживають на території Російської Федерації;

е) розглядають заяви з питань громадянства Російської Федерації, подані особами, які проживають на території Російської Федерації, та приймають рішення з питань прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку відповідно до статті 14, до частини третьої статті 19 та частини третьої статті 26 цього Федерального закону;

ж) ведуть облік осіб, відносно яких федеральним органом виконавчої влади, який відає питаннями внутрішніх справ, або його територіальним органом прийняті рішення про зміну громадянства;

з) оформляють громадянство Російської Федерації відповідно до частини другої статті 12 та частин другої та четвертої статті 26 цього Федерального закону;

і) скасовують рішення з питань громадянства Російської Федерації відповідно до статті 23 цього Федерального закону.

Стаття 31. Повноваження федерального органу виконавчої влади, який відає питаннями закордонних справ, та дипломатичних представництв і консульських установ Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації

Федеральний орган виконавчої влади, який відає питаннями закордонних справ, та дипломатичні представництва і консульські установи Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації:

а) визначають наявність громадянства Російської Федерації в осіб, які проживають за межами Російської Федерації;

б) приймають від осіб, які проживають за межами Російської Федерації, заяви з питань громадянства Російської Федерації;

в) перевіряють факти та подані для обґрунтування заяв з питань громадянства Російської Федерації документи та у випадку необхідності запитують додаткові дані у відповідних державних органах;

г) надсилають Президенту Російської Федерації у випадках, передбачених частиною першою статті 29 цього Федерального закону, заяви з питань громадянства Російської Федерації, подані для їх обґрунтування документи та інші матеріали, а також висновки на дані заяви, документи та матеріали;

д) виконують прийняті Президентом Російської Федерації рішення з питань громадянства Російської Федерації відносно осіб, які проживають за межами Російської Федерації;

е) розглядають заяви з питань громадянства Російської Федерації, подані особами, які проживають за межами Російської Федерації, та приймають рішення з питань прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку відповідно до статті 14, частин другої та третьої статті 19 та частини третьої статті 26 цього Федерального закону;

ж) ведуть облік осіб, відносно яких дипломатичними представництвами та консульськими установами Російської Федерації, які знаходяться за межами Російської Федерації, прийняті рішення про зміну громадянства;

з) оформляють громадянство Російської Федерації відповідно до частини другої статті 26 цього федерального закону;

і) скасовують рішення з питань громадянства Російської Федерації відповідно до статті 23 цього Федерального закону.

Глава VII

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 32. Порядок подання заяв з питань громадянства Російської Федерації.

1. Заява з питань громадянства Російської Федерації подається за місцем проживання заявника:

а) особою, яка проживає на території Російської Федерації, – до територіального органу виконавчої влади, що відає питаннями внутрішніх справ;

б) особою, яка проживає за межами Російської Федерації та не має місця проживання на території Російської Федерації, – до дипломатичного представництва або консульської установи Російської Федерації, що знаходиться за межами Російської Федерації.

2. Заява подається заявником особисто.

3. У випадку, якщо заявник не може особисто подати заяву у зв'язку з обставинами, що мають виключний характер та підтверджені документально, заява та необхідні документи можуть бути передані для розгляду через іншу особу або надіслані поштою. В цьому випадку правдивість підпису особи, яка підписала заяву, та відповідність копії документу, що додається до заяви, його оригіналу засвідчується нотаріальними записами.

4. Заява про зміну громадянства дитини або недієздатної особи подається їхніми батьками чи іншими законними представниками.

Стаття 33. Порядок оформлення заяв з питань громадянства Російської Федерації.

1. Заява з питань громадянства Російської Федерації складається письмово за встановленою формою. Особистий підпис заявника засвідчується уповноваженою на це посадовою особою, яка прийняла заяву, повноважного органу, що відає справами про громадянство Російської Федерації.

2. У випадку, якщо заявник не може підписати заяви через неграмотність або фізичні вади, заява за його проханням підписується іншою особою, правдивість підпису цієї особи засвідчується нотаріальним записом. За межами Російської Федерації такий запис вноситься до заяви уповноваженою на це посадовою особою дипломатичного представництва або консульської установи Російської Федерації, що знаходиться за межами Російської Федерації.

3. Згода зацікавлених осіб на набуття або припинення громадянства Російської Федерації у передбачених цим Федеральним законом

випадках дається в письмовому вигляді, правдивість підписів вказаних осіб засвідчується нотаріальними записами. Правдивість підписів осіб, які проживають за межами Російської Федерації, засвідчується уповноваженими та посадовими особами дипломатичних представництв або консульських установ Російської Федерації, що знаходяться за межами Російської Федерації.

4. Форма заяви та перелік вказаних в заяві даних і необхідних документів стосовно конкретних підстав набуття або припинення громадянства Російської Федерації визначаються положенням про порядок розгляду питань громадянства Російської Федерації, що затверджується Президентом Російської Федерації.

Стаття 34. Стягнення державного мита та консульських зборів.

1. При поданні заяви про прийняття до громадянства Російської Федерації, поновлення у громадянстві Російської Федерації або вихід з громадянства Російської Федерації, а також при визначенні громадянства Російської Федерації за заявами зацікавлених осіб на території Російської Федерації стягується державне мито, а за межами Російської Федерації – консульський збір в порядку, встановленому законодавством Російської Федерації.

2. У випадку відхилення заяви з питань громадянства Російської Федерації за підставами, передбаченими статтями 16 та 20 цього Федерального закону, державне мито та консульський збір заявникові не повертаються.

Стаття 35. Порядок та строки прийняття рішень з питань громадянства Російської Федерації.

1. Рішення з питань громадянства Російської Федерації в загальному порядку приймаються Президентом Російської Федерації.

2. Розгляд заяв з питань громадянства Російської Федерації та прийняття рішень про прийняття до громадянства Російської Федерації в загальному порядку здійснюється в термін до одного року з дня подання заяви та усіх необхідних документів, оформлених належним чином.

3. Рішення про прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку приймаються:

федеральним органом виконавчої влади, що відає питаннями внутрішніх справ, та його територіальними органами;

федеральним органом виконавчої влади, що відає питаннями закордонних справ, та дипломатичними представництвами і консульськими установами Російської Федерації, що знаходяться за межами Російської Федерації.

4. Розгляд заяв з питань громадянства Російської Федерації та прийняття рішень про прийняття до громадянства Російської Федерації у спрощеному порядку здійснюються в термін до шести місяців з дня подання заяви та усіх необхідних документів, оформлених належним чином.

5. Рішення з питань громадянства Російської Федерації оформляються у письмовому вигляді з вказівкою підстав їх прийняття.

Стаття 36. Прийняття до розгляду повторних заяв з питань громадянства Російської Федерації.

1. Особа, відносно якої прийнято рішення з питань громадянства Російської Федерації, має право звернутися з заявою з питань громадянства Російської Федерації не раніше ніж через рік після прийняття попереднього рішення.

2. За наявності обставин, які не були і не могли бути відомі заявникові, повторна заява може бути прийнята до розгляду без дотримання строку, встановленого частиною першою цієї статті.

Стаття 37. Дата набуття або припинення громадянства Російської Федерації.

1. Громадянство Російської Федерації набувається: відповідно до статті 12 цього Федерального закону – з дня народження дитини;

відповідно до частини другої та четвертої статті 26 цього Федерального закону – з дня усиновлення (удочеріння) дитини;

в решті випадків – з дня прийняття повноважним органом, що відає справами про громадянство Російської Федерації, відповідного рішення.

2. Громадянство Російської Федерації припиняється з дня прийняття повноважним органом, що відає справами про громадянство Російської Федерації, відповідного рішення.

Стаття 38. Виконання рішень з питань громадянства Російської Федерації.

1. Повноважні органи, що відають справами про громадянство Російської Федерації та прийняли до розгляду заяви з питань громадянства Російської Федерації, повідомляють зацікавленим особам про прийняті рішення та видають цим особам відповідні документи.

2. Федеральний орган виконавчої влади, що відає питаннями внутрішніх справ, та федеральний орган виконавчої влади, що відає питаннями закордонних справ, здійснюють контроль за виконанням рішень з питань громадянства Російської Федерації та інформують про це Президента Російської Федерації в строки, встановлені положенням про порядок розгляду питань громадянства Російської Федерації, що затверджується Президентом Російської Федерації.

Глава VIII

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ПОВНОВАЖНИХ ОРГАНІВ, ЩО ВІДАЮТЬ СПРАВАМИ ПРО ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, ТА ДІЙ ЇХ ПОСАДОВИХ ОСІБ, ВИРІШЕННЯ СПОРІВ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Стаття 39. Оскарження рішень з питань громадянства Російської Федерації.

Рішення органу, який відає питаннями про громадянство Російської Федерації, про відхилення заяви з питань громадянства Російської Федерації може бути оскаржене до суду в порядку, передбаченому законодавством Російської Федерації.

Стаття 40. Оскарження дій посадових осіб повноважних органів, що відають справами про громадянство Російської Федерації.

Відмова у розгляді заяви з питань громадянства Російської Федерації та інші дії посадових осіб повноважних органів, що відають справами про громадянство Російської Федерації, які порушують порядок провадження у правах про громадянство Російської Федерації та порядок виконання рішень і питань громадянства Російської Федерації, можуть бути оскаржені вищій в порядку підлеглості посадовій особі чи в суді.

Стаття 41. Virішення спорів про громадянство дитини та недієздатної особи.

Спори між батьками, між одним з батьків та опікуном або піклувальником про громадянство дитини або недієздатної особи вирішуються в судовому порядку виходячи з інтересів дитини або недієздатної особи.

Глава IX

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 42. Дійсність документів, виданих відповідно до раніше діючого законодавства про громадянство Російської Федерації.

Документи, видані відповідно до раніше діючого законодавства про громадянство Російської Федерації, зберігають юридичну силу, якщо вони оформлені належним чином та вважаються дійсними на день вступу в силу цього Федерального закону.

Стаття 43. Порядок розгляду заяв з питань громадянства Російської Федерації, прийнятих до розгляду до вступу в силу цього Федерального закону.

1. Розгляд заяв з питань громадянства Російської Федерації, прийнятих до розгляду до вступу в силу цього Федерального закону, та прийняття рішень з вказаних заяв здійснюються відповідно до цього Федерального закону, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті.

2. У випадку, якщо Законом Російської Федерації „Про громадянство Російської Федерації” був встановлений більш пільговий порівняно з цим Федеральним законом порядок набуття або припинення громадянства Російської Федерації, розгляд заяв, передбачених частиною першою цієї статті, та прийняття щодо них рішень здійснюється в порядку, встановленому вказаним Законом Російської Федерації.

Стаття 44. Приведення нормативних правових актів у відповідність до цього Федерального закону.

1. З дня вступу в силу цього Федерального закону визнати такими, що втратили силу:

Указ Президії Верховної Ради РРФСР від 29 червня 1981 року „Про порядок прийняття до громадянства РРФСР” (Відомості Верховної Ради РРФСР, 1981, № 26, ст. 903);

Указ Президії Верховної Ради РРФСР, 1981 року „Про затвердження Положення про порядок розгляду в Президії Верховної Ради РРФСР питань, пов’язаних з прийняттям до громадянства РРФСР”;

Закон РРФСР від 8 липня 1981 року „Про затвердження Указу Президії Верховної Ради РРФСР „Про порядок прийняття до громадянства РРФСР” (Відомості Верховної Ради РРФСР, 1981, № 28, ст. 982);

Закон Російської Федерації від 28 листопада 1991 р. № 1948-1 „Про громадянство Російської Федерації” (Відомості З’їзду народних депутатів Російської Федерації та Верховної Ради Російської Федерації, 1992, №6, (ст. 243), за винятком пунктів „а” – „в” статті 18, частини третьої статті 19, статті 20 та 41, які передбачають більш пільговий порівняно з цим Федеральним законом порядок набуття або припинення громадянства Російської Федерації особами, заяви яких з питань громадянства Російської Федерації прийняті до розгляду до вступу в силу цього Федерального закону;

Пункти 2 – 4, 7 – 18 Закону Російської Федерації від 17 червня 1993 р.

№ 5206-1 „Про внесення змін та доповнень до Закону РРФСР „Про громадянство РРФСР” (Відомості З’їзду народних депутатів

Російської Федерації та Верховної Ради Російської Федерації, 1993, № 29, ст. 1112);

Федеральний закон від 6 лютого 1995 р. № 13-ФЗ „Про внесення змін до Закону Російської Федерації” „Про громадянство Російської Федерації” (Зібрання законодавства Російської Федерації, 1995, № 7, ст. 496);

Статтю 11 Федерального закону від 24 травня 1999 р, № 99-ФЗ „Про державну політику Російської Федерації відносно співвітчизників за кордоном” (Зібрання законодавства Російської Федерації, 1999, № 22, ст. 2670).

2. Запропонувати Президенту Російської Федерації та уряду Російської Федерації привести свої нормативні правові акти у відповідність з цим Федеральним законом протягом шести місяців з дня його вступу в силу.

Стаття 45. Вступ в силу цього Федерального закону.

Цей Федеральний закон вступає в силу з 1 липня 2002 року.

*Президент
Російської Федерації
В. Путін*

З М І С Т

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	3
ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО	24
АКТ ПРО ГРОМАДЯНСТВО 1981 РОКУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	38
ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ І ГРОМАДЯНСТВО Звід законів США – титул 8 (витяги).....	42
ФЕДЕРАЛЬНИЙ ЗАКОН ПРО АВСТРІЙСЬКЕ ГРОМАДЯНСТВО.....	52
ФЕДЕРАЛЬНИЙ ЗАКОН ПРО ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	75

Павло Федорович Гураль
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного та міжнародного права*
Олег Зіновійович Панкевич
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права*

**ІНСТИТУТ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ОСОБИ
У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

**Частина 1.
ГРОМАДЯНСТВО У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

Навчально-методичні матеріали

Редактор *А. А. ЧЕРНЯК*
Комп'ютерна верстка *Н. М. ЛЕСЬ*
Друк *П. М. МУЛЯК*

Здано до набору 28.10.2005 р. Підписано до друку 22.11.2005 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 5,58.
Тираж 100 прим.

Львівський юридичний інститут МВС України
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.